

**VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA PEDAGOGICKÁ A STŘEDNÍ PEDAGOGICKÁ ŠKOLA
LITOMYŠL, KOMENSKÉHO NÁMĚSTÍ 22**

Domácí vzdělávání u nás a v zahraničí

Seminární práce

Marta Bačovská, DiS.

D1B - Předškolní pedagogika

2010/2011

Obsah

Úvod.....	4
1 Vymezení pojmů.....	2
1.1 Domácí vzdělávání.....	2
1.2 Domácí škola.....	3
1.3 Individuální vzdělávání.....	3
2 Historie a vývoj domácího vzdělávání.....	4
2.1 Období starověku - výchova ve starých civilizacích.....	4
2.2 Kultura židovská.....	5
2.3 Kultura řecko - římská.....	6
2.4 Období středověku v Evropě.....	8
2.5 Vývoj české vzdělanosti od 17. století.....	11
2.5.1 Zavedení povinné školní docházky.....	11
2.5.2 Domácí vyučování.....	11
2.5.3 Konec domácího vzdělávání.....	14
3 Počátky moderního domácího vzdělávání v USA.....	15
4 Počátky a vznik domácího vzdělávání v České republice.....	16
4.1 Společnost přátel domácí školy.....	16
4.2 Pokusné ověřování domácího vzdělávání.....	16
4.3 Asociace pro domácí vzdělávání.....	19
4.4 Nový školský zákon.....	19
5 Současná právní úprava domácího vzdělávání v zahraničí.....	20
5.1 Právní úprava ve vybraných evropských zemích.....	22
5.2 Právní úprava ve vybraných mimoevropských zemích.....	28
6 Současná právní úprava domácího vzdělávání v ČR.....	33
6.1 Pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni.....	33
7 Podmínky individuálního vzdělávání.....	35
7.1 Žádost o individuální vzdělávání.....	35
7.2 Povolení individuálního vzdělávání.....	38
7.3 Hodnocení individuálně vzdělaného žáka.....	42
7.4 Zrušení individuálního vzdělávání.....	43
7.5 Úhrada výdajů.....	44
7.6 Další informace a doporučení.....	45
8 Specifika domácího vzdělávání.....	46

8.1 Přínos.....	46
8.2 Možná úskalí.....	47
8.2.1 Nároky na rodiče.....	47
8.2.2 Sociální izolace.....	47
8.2.2.1 Podpůrné skupiny.....	49
8.3 Metody.....	50
8.3.1 Individuální přístup.....	50
8.3.2 Neformální učení.....	51
8.3.2.1 Unschooling.....	51
8.3.3 Vyučování prostřednictvím hry.....	52
8.3.4 Projektové vyučování.....	52
8.3.5 Narativní vyučování.....	53
8.3.6 Dramatické a prožitkové vyučování.....	53
8.4 Hodnocení.....	53
8.4.1 Portfolio.....	53
Závěr.....	56
Seznam použitých zdrojů.....	57
Seznam příloh.....	62

Úvod

Domácí vzdělávání je v současné době u nás povoleno jako jedna z forem plnění povinné školní docházky. Je umožněno žákům prvního stupně základní školy, současně probíhá pokusné ověřování možnosti individuálního vzdělávání na druhém stupni základní školy.

Škola doma není "americkou" novinkou, má také na našem území určitou kulturní tradici. Vlivem historických událostí byla sice na bezmála šedesát let přerušena, ale od 1. září 1998 se v rámci pokusného ověřování u nás začaly opět vzdělávat děti doma. Přestože je to již dvanáct let, stále se o této možnosti vzdělávání ví mezi širokou veřejností velice málo a bohužel se setkáváme se značnými předsudky mezi laickou i odbornou veřejností.

Téma je mi také osobně velmi blízké. Na začátku příštího roku půjdeme s naší starší dcerkou Elenkou k zápisu do první třídy a pokud bude přijata, rádi bychom zažádali o individuální vzdělávání. Příští školní rok bychom měli zahájit naši "školu doma".

Většina článků na toto téma se zabývá hodně podrobně také motivací a důvody rodičů, které je vedou k rozhodnutí vzdělávat své děti sami v domácím prostředí. Osobně to nepovažuji za příliš podstatné, protože důvodů je celá řada, zpravidla je to jejich kombinace a jsou velmi individuální. Ve své práci jsem se snažila uvést, co nejvíce informací z historie a vývoje této formy vzdělávání, velkou pozornost jsem věnovala také různorodosti pohledů na tuto problematiku v jednotlivých zemích. A v neposlední řadě zpracování v současné době platných podmínek domácího vzdělávání u nás.

Věřím, že na základě těchto informací si může každý zformovat sám svůj názor na tuto problematiku a sám se tedy rozhodnout, zda je pro něj a jeho dítě tato forma vzdělávání vhodná a také ji případně svobodně zvolit či nikoliv.

Materiály ke své práci jsem čerpala především z internetu, kde je k dispozici řada zajímavých prací. Odborné publikace v českém jazyce na toto téma zatím chybí.

1 Vymezení pojmů

Česká terminologie není v současné době zcela jednotná. Výrazy označující vzdělávání dětí v domácím prostředí se často překrývají, někteří autoři je používají jako synonyma, jiní je striktně odlišují. Proto bych ráda uvedla několik poznámek k základním pojmům, i když osobně je můj přístup i v oblasti terminologie spíše liberální.

1.1 Domácí vzdělávání

V širším slova smyslu je domácí vzdělávání v historii naší kultury velmi rozšířeným jevem, s tradicí jistě delší než vzdělávání ve školách. V tomto širším smyslu můžeme chápat vzdělávání jako učení se tomu, co jedinec potřebuje k přežití v dané společnosti, k plnohodnotnému začlenění se do ní. Je jasné, že tyto potřebné vědomosti a dovednosti se mění se změnou kultury, s jejím vývojem. V celém období pravěku, starověku a středověku mezi tyto nutné dovednosti nepatřilo pro většinu lidí umění číst a psát, ale naučit se určitým způsobem získávat obživu - ať už lovem, zemědělstvím či řemeslem. Těmto uměním se učilo doma nebo u toho, kdo je sám vykonával; ne tedy v nějaké pouze na výuku specializované instituci, jakou je škola. Dnes se pojmu domácí vzdělávání užívá v užším slova smyslu. To znamená, že se jím označuje skutečnost, že sám rodič učí své dítě vědomostem, které jsou pro život v naší kultuře potřebné. Už to není řemeslo či zemědělství, ale čtení, psaní, počítání a základní informace z dalších vědních oblastí.¹

V pedagogickém slovníku je vysvětlen pojem domácí vzdělávání jako „alternativa vůči povinné školní docházce“.² Tímto pojmem označujeme zpravidla vzdělávání dětí školního věku, které probíhá v domácím prostředí tzv. "doma" místo ve škole. Charakteristické je, že vyučující je rodič, většinou matka. V některých rodinách se na tomto vyučování ovšem podílejí i starší sourozenci, popřípadě další příbuzní a zapojena je tak celá širší rodina. Někteří rodiče také svěřují vyučování speciálních předmětů odborníkům. Pořád ale zůstává těžištěm práce domov - dítě z něj pouze na několik hodin týdně odchází za odbornými předměty, případně dotyčný odborník dochází do rodiny. Zpravidla to bývají cizí jazyky, hudební, tělesná a výtvarná výchova. Domácí vzdělávání probíhá často mimo domov v muzeích, na výstavách, v přírodě a při dalších "mimoškolních" aktivitách.

Domácí vzdělávání může být vymezeno i z jiného pohledu. Podle Donna Reada o něm

1 Nitschová D.: Domácí vzdělávání, 2000, str. 8-9

2 Průcha J., Walterová E., Mareš J.: Pedagogický slovník, 2009, str. 57

můžeme hovořit tehdy, když „rodiče přijímají osobní odpovědnost za vývoj a vzdělání dítěte, které probíhá mimo prostředí tradiční školy.“³ Toto pojetí považuje za podstatné rozhodnutí rodičů vzít na sebe odpovědnost za vzdělání dítěte.

Konečně může být domácí vzdělávání chápáno v širokých souvislostech jako „životní styl, který zahrnuje a dotýká se celé rodiny,“ a který pramení z poznání, že „učení probíhá kdykoli a na jakémkoli místě; že život sám je neustále pokračující vzdělávání, které není omezeno na určitý čas, místo či věk.“⁴ V tomto smyslu také Moore vyzývá rodiče, aby „žili s dětmi“.⁵

1.2 Domácí škola

Pojem domácí škola bývá často používán a chápán jako synonymum pojmu domácí vzdělávání. V anglicky psané literatuře se setkáváme se stejným významem pojmů "home education" a "home schooling" a stejně je tomu také ve většině česky psaných materiálech.

Někteří autoři, jako např. Kateřina Jančaříková doporučují užití termínu domácí škola pouze ve smyslu formální výuky v rodinách – "přenesení stylů a metod ze školních lavic ke kuchyňskému stolu".⁶ V rodinách s domácí školou v tomto slova smyslu např. dodržují rozvrh, osnovy i tempo kmenové školy, někdy v těchto rodinách dokonce i zvoní na začátku a na konci hodiny. Tento případ se týká žáků, kteří jsou například dlouhodobě nemocní, či pobývají delší dobu v cizí zemi.⁷

1.3 Individuální vzdělávání

Individuální vzdělávání je termín prosazený Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky do znění zákona 561/2004 Sb. § 41 je zase širší, protože individuálně jsou vzdělávány např. i děti s postižením ve speciálních školách, mladí sportovci, žáci dlouhodobě nemocní. Individuálně by měly být vzdělávány také děti se specifickými poruchami učení integrované do normálních tříd, kdy je pro ně ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou a učitelem vytvořen individuální vzdělávací plán. Dále je tento termín používán jako vzdělávání, které je zaměřeno přímo na jednotlivce a to v domácím, ale i školním prostředí.

3 Dobson L.: The homeschooling book of answers, 1998, str. 107

4 Dobson L.: The homeschooling book of answers, 1998, str. 108

5 <http://www.moorefoundation.com>

6 Jančaříková, K.: Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství, 2006, str. 7

7 Skočovská, A.: Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy, 2010, str. 12

2 Historie a vývoj domácího vzdělávání

Existence domácího - individuálního vzdělávání v historii je častým argumentem stoupenců současného domácího vzdělávání. Částečně jim je nutné dát za pravdu, i když tento způsob vzdělávání dětí, stejně jako výchova obecně, prošel obrovským vývojem. Z tohoto pohledu je velice zajímavá práce Jany Follerové, ze které jsou se souhlasem autorky většinou čerpány následující pasáže.⁸

2.1 Období starověku - výchova ve starých civilizacích

Pokud budeme individuální vzdělávání definovat jako vyučování dětí v jejich domácím prostředí vlastními příbuznými, dá se předpokládat, že jeho kořeny sahají až do dob vzniku lidské společnosti. Již v prvobytně pospolné společnosti byla výchova potomků nutností pro přežití a rozvoj společnosti. Děti se učily všemu co bylo pro život potřebné. Po staletí tak předávali rodiče i dospělí členové širší rodiny svým dětem základy lidského poznání, vědění a dovedností.

Se společenským rozvojem docházelo i k vývoji výchovy, jako uvědomělé lidské činnosti. Zároveň také docházelo k nárůstu rozdílů úrovně vývoje výchovy v různých geografických oblastech. Prohlubuje se lidské poznání, rozvíjí se hospodářství a obchod. Začínají vznikat první státní útvary. Pokrok si vynutil vznik písma (ve 4. tisíciletí př. n. l.), klínového v zemích Přední Asie a hieroglyfického v Egyptě. Spolu s ním se začínají rozvíjet i některé vědní obory jako astronomie, aritmetika, geometrie a medicína. Znalost písma i poznatků vědních oborů si rovněž musela vyžádat propracování systémů výuky, aby do tajů nových objevů mohli být zasvěceni alespoň vybraní jedinci.

Nálezy úlomků břidlicových tabulek se slovy pro výcvik čtení a psaní, popsané z jedné strany vzorovým písmem učitele a z druhé neumělou rukou žáka, jsou dokladem existence škol na území Mezopotámie již ve 3. tisíciletí př. n. l. Školy byly připojeny k budovám chrámů, nebo ke královským palácům. Tehdejší společnost byla hierarchizována a školy navštěvovaly jen děti z vyšších společenských vrstev. Úplného vzdělání se dostávalo pouze kněžím a vladařům, ostatní se museli spokojit s věděním omezenějším a jejich výchova probíhala pravděpodobně v okruhu rodiny. V původní egyptské civilizaci výchova také zaujímala významné místo. Mít syna v duchovním slova smyslu, bylo pro vzdělaného Egyptěana náboženským příkazem.⁹

8 Follerová, J.: Individuální vzdělávání - "domácí škola", 2006

9 Cipro, M.: Průvodce dějinami výchovy, 1984, str. 12

Historické prameny podávají poměrně jasný obraz i o kultuře a výchově v civilizaci staré Číny, nebo Indie. Průběh výchovy ve staré Indii jistě stojí za zmínku v souvislosti s námi hledaným pojmem individuálního vzdělávání.

Kultura staré Indie trvala přibližně od konce druhého tisíciletí př.n.l. do 12. století n.l. Indická společnost se rozdělovala na kasty. Výchovy se původně dostávalo jen kněžím - bráhmanům, později i kastě vojáků (kšatrijů) a kastě obchodníků (vaišjů). Příslušníci kasty manuálně pracujících mohli získat vzdělání jen výjimečně. V ranném období byly ideovým základem výchovy posvátné indické knihy - védy.

Vzdělání se dalo rozdělit na jednotlivá, i když ne zcela ohraničená, stadia. První spočívalo právě v rodinné výchově. Dítě se od rodičů učilo číst psát a počítat. V osmém roce věku pak vstupoval budoucí bráhman do učení k učiteli, Kšatrija v jedenácti a Vaišja až ve dvanácti letech. Učení spočívalo v recitaci posvátných knih, fonetice, gramatice a prozodii. Trvalo osm až devět let. Další tři až čtyři roky byly věnovány vyššímu studiu, po němž následovala specializace na určitý předmět nebo problém.

Na tomto popisu můžeme pozorovat již jistou proměnu podoby individuálního vzdělávání. Jeho těžiště nejprve spočívalo v rodině a vyučujícími byli rodiče, později se ve vyšších společenských vrstvách přesouvá odpovědnost na cizího člověka - učitele. Praktický průběh vyučování zůstává individuální. Individualizovaná výuka ostatně probíhala i v tehdejších školách. Učitel se věnoval v dané chvíli jednomu žákovi nebo malé skupince. Takovým způsobem se vyučovalo na školách až do dob Komenského, který zavedl hromadné vyučování.

2.2 Kultura židovská

Hebrejská kultura zaujímá významné místo v dějinách výchovy. Její výchovný systém výrazně ovlivnil výchovu řecko - římskou a později i křesťanskou. Křesťanství dále v dějinách po mnoho století zasahovalo do vývoje vzdělávacích soustav, proto židovské vzdělanosti věnujeme větší pozornost.

Ve všech starověkých civilizacích se školní výchova zaměřuje především na místní náboženství a má tedy religiózní charakter. Důležité slovo má i stát a udržení jeho moci, proto školy slouží také k výchově občanů bezpodmínečně státu oddaných. I starožidovská kultura je zaměřena religiózně, ovšem nejvyšší autoritou není stát, ale bůh Jehova. Židé byli první kdo vyznávali monoteistické náboženství, navíc byli nepočetným národem. Svou víru a život byli

neustále nuceni bránit před útočícími okolními národy a vlivy jejich náboženství. Vzdělání proto zaujímalo významné místo - zvláště gramotnost a výchova mravní.

Velmi revoluční je v chápání Židů postavení člověka, tím i dětí a cena lidského života. Svými postoji se jistě velmi vymykali myšlením okolních národů. Jak jsem již uvedla nejvyšší autoritou byl bůh Jehova, stvořitel Světa a všeho tvorstva. Člověku byl Bohem darován život. V této souvislosti je i dítě přijímáno jako boží dar, kterého je třeba si cenit a dobře jej vychovávat. Individuální výchově byla věnována velká pozornost, její těžiště bylo právě v rodině. V židovských rodinách je otec chápán jako kněz a autorita. Je před Bohem zodpovědný za chod rodiny a výchovu potomků ke znalosti a dodržování Bohem daných zákonů.

Vzdělávání dětí bylo nedílnou součástí života židovské rodiny, bylo zakotveno v zákoně a bylo dostupné všem. Negramotnost a neznalost zákona se přísně odsuzovala. Židovské školy začaly vznikat při synagogách až po návratu z babylonského zajetí. Byly určeny chlapcům a výuka začínala od šestého roku věku.

Ze starozákonních tradic vychází i výchova křesťanská. Židovský výchovný systém představuje určitý spojovací článek mezi starými orientálními systémy a pozdějšími evropskými koncepcemi.

Zde upozorňuji na skutečnost, že mnoho rodičů, kteří se dnes zapojují do domácího vzdělávání svých dětí, se hlásí ke křesťanství. Můžeme se domnívat, že židovsko - křesťanské pojetí člověka, dítěte a významu rodiny je jedním z důležitých a nezaměnitelných pilířů současného domácího vzdělávání.

2.3 Kultura řecko - římská

Vrcholem rozvoje starověké vzdělanosti je jistě kultura řecká a římská. Typickým znakem výchovy těchto dvou kultur, na rozdíl od národů orientálních, je její světská orientace. Nebyla organizována náboženskými institucemi, ale státem a kladla tím pádem větší důraz na pozemské hodnoty. Základem kultury nebyly náboženské texty, ale Homérova poesie. V jednotlivých městských státech Řecka se vyvinuly různé výchovné systémy, které si kladly za cíl připravit zdravé a silné občany, schopné řídit stát, hájit jej proti barbarům a držet v porobě početné zástupy otroků. Nejtypičtější je systém spartský a athénský.

Výchova mládeže v militaristické Spartě se poprvé stává věcí veřejnou. Vývoj jednotlivců nebyl myslitelný vzhledem k tomu, že asi 9000 svobodných bojovníků drželo v porobě okolo

250 000 otroků a vnějších nepřátel. Na výchově se podíleli všichni dospělí občané. Muži byli připravováni stát se chrabrymi bojovníky, ženy procházely rovněž vojenskou přípravou a byly vedeny ke splnění úkolu být matkami bojovníků. I jejich výchově byla proto věnována pozornost.

Oproti spartské výchově, výchova v Athénách, obchodním centru Řecka, vykazovala větší nezávislost na státu. Byla převážně v soukromých rukou a stát nad ní pouze dozoroval. Velký důraz se připisoval výchově v rodině za pomoci chův a učených otroků. Současně se rozvíjelo i školní vzdělání. Zvláštní úlohu měl tzv. paidagógos, vzdělaný otrok, který doprovázel chlapce do školy a dohlížel na jeho chování až do efébského věku. Takže vlastně takový soukromý individuální vychovatel. Vyššímu vzdělání, ale už jen nejzáměrnější mládeže, sloužila gymnasia. Postavení žen v Athénách bylo mnohem podřadnější než ve Spartě. Byly uzavírány v domě, kde se učily domácím pracím, tanci, hudbě a zpěvu. Chlapci z chudých rodin se učili doma od svých otců řemeslu. Otroci byli zcela bez občanských práv a bez vzdělání. V dějinách antické kultury zaujímá přední místo, jako zakladatel filozofického objektivního idealismu a první systematický řecký teoretik v oblasti výchovy, nejznámější žák Sókratův, Platón (asi 427-347 př. n. l.). Nejdůležitější místo dle Platóna zaujímá výchova mravní, která učí znát a konat dobro. Výchova individuálně zaměřená má navazovat na vše, co dítě poznává svou vlastní zkušeností čerpanou ze svého prostředí. Učení má probíhat formou zábavy a hry, což je dnes velice aktuální.

Také Tisíciletá římská říše prošla složitým vývojem jak v ekonomice a politice, tak i ve výchově. V první starořímské společnosti i v počátcích římské republiky školství téměř neexistovalo. Školou byl domov. Otec rozhodoval zda bude narozené dítě dál žít nebo ne. Učil své syny a dcery tělesným obratností, matka čtení, psaní, počítání a zpěvu. Za výchovu byla odpovědná především rodina. Filozofickým krédem L. A. Senecy (4 př. n. l. - 65 n. l.) bylo heslo „ Non scholae, sed vitae discimus (discendum)“. Nemáme se učit pro školu, nýbrž pro život.¹⁰

První zprávy o školách zmiňuje Livius okolo roku 450 př. n. l. Římané kladli důraz na propracování práva, zavrhovali řecké ideály šťastného lidského života. Římská výchova měla věcný utilitaristický ráz, ale po dobytí Řecka ovlivnili školství Římanů vzdělání řečtí otroci. Byla vytvořena soustava, která dala základ pozdějšímu evropskému systému školství. Římský školský systém se vyvinul do tří stupňů. Tvořily jej školy elementární, gramatické a řečnické. Tento systém v podstatě odpovídá i dnešní koncepci školství základního (primárního),

¹⁰ Štverák, V.: Stručné dějiny pedagogiky, 1983

středního (sekundárního) a vysokého.

Z pohledu zkoumání domácího vzdělávání můžeme zmínit protikladné názory dvou osobností římských dějin.

Prvním je jeden z nejproslulejších učitelů rétoriky v Římě Marcus Fabius Quintilianus (přibližně 35 - 95 n.l.). Tento proslulý rétor a právník ve svých názorech jednoznačně upřednostňuje školní výchovu a vyučování před vyučováním soukromým, domácím. Usuzoval, že školní výchovou, která má rozhodně velké sociální výhody, se především kladou základy k pravému přátelství zejména pěstováním ušlechtilé ctižádosti i závodění žáků mezi sebou.¹¹ S tímto názorem by jistě mohli souhlasit oponenti domácího vzdělávání, kteří často zmiňují problém nedostatečné socializace dítěte při domácím vyučování.

Naproti tomu stojí výrok římského císaře Marka Aurelia: "Svému pradědovi jsem vděčen za to, že jsem nechodil do veřejných škol, nýbrž jsem měl výborné učitele doma, a také za poznatek, že se na takových věcech nemá šetřit nákladu."¹²

2.4 Období středověku v Evropě

Antický svět dal vznik počátkům pedagogické teorie. Rozšiřující se křesťanské náboženství nebylo slučitelné s antickou vzdělaností, neboť pohanská kultura byla prohlašována za nebezpečnou křesťanské morálce. Dochází k jejímu úpadku. Začínají vznikat výlučně církevní školy. Klášterní školy při kláštorech, katedrální školy pro přípravu budoucích kněží a později školy farní, v nichž měli kněží vyučovat všechnu křesťanskou mládež.

Vlivem zmatků vyvolaných invazemi barbarů prožívá Evropa dlouhé období kulturního úpadku. Až do 8. století církve ignorovala světský stát a jeho zřízení. Teprve za vlády franského císaře Karla Velikého (768-814) začala vzájemná spolupráce mezi církví a státem. Karlu Velikému se podařilo vzdělanost opět povznést. Pozval do své říše anglosaského učence Alcuina z Yorku, který zorganizoval roku 782 klášterní školu v Cáchách. Tato palácová škola udala směr a cíl veškerému středověkému evropskému vzdělávání. Vedle dětí císaře, šlechticů, úředníků a příslušníků dvorské šlechty se zde vzdělával i císař sám. Je nutno zmínit, že Karel Veliký byl zřejmě výborným otcem. Velmi se staral o vzdělání všech svých dětí. Věnoval výchově svých synů a dcer takovou péči, že nikdy nevečeřel bez nich a nikdy se bez nich nevydával na cestu.¹³

11 Štverák, V.: Stručné dějiny pedagogiky, 1983, str. 42

12 Markus Aurelius, A.: Hovory k sobě, 1969, str. 25

13 Cipro, M.: Průvodce dějinami výchovy, 1984, str.28

Rozvoj hospodářství a politického života ve středověku podmínil vznik univerzit, které přinesly pokrok ve zvýšení úrovně vzdělání. Vedle univerzit byla šířitelem vzdělání téměř výhradně církve. Poddaným nebylo umožněno vzdělání na školách, ale pouze výchova v rodinách. Výrazný vliv na zpřístupnění vzdělání širším vrstvám měla, kromě rozmáhajícího se hospodářství, reformace a husitství, které zamýšlelo i vzdělání dívek. Již u Martina Luthera (1483-1546) se setkáváme s výzvou světským vrchnostem, aby zřizovaly školy pro mládež z lidu. Vystupuje tak jako první, kdo chce v praxi uplatnit princip všeobecně závazné školy pro chlapce a dívky z lidu.

Výrazný vliv na školství v tomto období v Čechách měla nekatolická církev Jednota bratrská (Unitas fratrum) založená roku 1457 v Kunvaldu. Čeští bratři vycházeli z vychovatelských tradic husitů. Zpočátku se výchova omezovala na prostředí rodiny. Za důležitější, pro správného křesťana, byl považován náboženský život než vzdělání a věda. Vyšší vzdělání nebylo mezi českými bratry uznáváno a jejich kněží byli vychováváni na protestantských učilištích v cizině, především v Německu. Teprve od konce 15. století se vzdělávali v bratrských domech, vydržovaných ze společné pokladny celého sboru. O změnu názoru Jednoty bratrské na vzdělání se výrazně zasloužil biskup Jan Blahoslav.

Postupně začaly vznikat bratrské školy. Děly se na elementární, které působily u bratrských sborů a učilo se v nich čtení, psaní, náboženství a duchovní zpěv. Nižší bratrské školy, kde se vyučovalo elementárnímu vzdělání a latině a konečně vyšší bratrské školy neboli gymnasia illustrata, které sloužily jako příprava na univerzitu a vyučovalo se zde částečně „sedmero“, latina, řečtina a hebrejščina. Po ideové stránce byla Jednota bratrská silně zaměřena výchovně a sociálně. Její výchova ke kázni, píli a počestnosti byla proslulá. Mnohá ustanovení pedagogické povahy se netýkala jen dětí, ale i dospělých.¹⁴

V 17. století se k požadavku všeobecné školy přidává hlas Jana Amose Komenského. Ačkoli je Komenský velkým propagátorem školství, můžeme si odnést velký užitek z jeho myšlenek i pro dnešní domácí školu. Komenský poprvé v dějinách pedagogiky odůvodnil nutnost systematické předškolní výchovy a rozpracoval její obsah v Informatoriu školy mateřské. Vyslovil zde cenné rady pro matky, týkající se nejen rodinné výchovy, ale i správných postojů matky k dítěti. Tato kniha může být dodnes zdrojem informací také pro rodiče.

V tomto dějinném období nemůžeme opomenout Angličana Johna Locka (1632-1704), který je považován za reformátora individuální výchovy. Při individuální výchově mladého gentlemana vyzdvihuje důležitost výběru vzdělaného a moudrého učitele. Jeho názory mají

14 Štverák, V.: Stručné dějiny pedagogiky, 1983, str. 83

opodstatnění také ve špatném stavu tehdejšího školství.

Zatímco Komenský zamýšlel vychovat nábožného člověka pro tento svět systematicky ve škole, Locke se zaměřil výhradně na domácí výchovu gentlemana. Všechny Lockovy pedagogické myšlenky rozhodujícím způsobem ovlivnily francouzské filozofické materialisty a encyklopedisty i přední osvícenské myslitele 18. století, největší mírou pak Rousseaua, který Lockovy zásady systematicky prohloubil.

Ráda bych se ještě zmínila o pedagogické činnosti velkého ruského a světového realistického romanopisce, Lva Nikolajeviče Tolstého (1828-1910), filozofa a náboženského myslitele. Tolstoj měl velké zaujetí pro výchovu, a to vycházelo z hluboké úcty k člověku a k dítěti, jehož duši a tvořivé schopnosti si přál rozvíjet. V jeho pedagogických statích je nemálo výstižných stránek věnovaných kritice nedostatků ve vyučování, jak je viděl ve vesnických školách, kde učitelé pěstovali drezuru a biflování a potlačovali dětskou aktivitu a tvořivost. „Bude-li mít učitel jen lásku ke své práci, bude dobrým učitelem. Bude-li mít jenom lásku k žákovi jako otec a matka, bude lepší než učitel, který přečetl všechny knihy, ale nemá lásku ke své práci, ani k žákům. Spojuje-li v sobě jak lásku ke své práci, tak lásku k žákům, pak je dokonalým učitelem.“¹⁵

Rozmáhající se průmysl, rozmach manufakturní výroby a obchodu si vynutil zrušení nevolnictví. Zdokonalující se výroba potřebovala kvalifikovanou pracovní sílu, která by ovládala alespoň základy čtení, psaní a počtů. Změny hospodářské, ale také společensko-politické si žádaly zavedení povinného vzdělávání pro všechny. Pro rozvoj společnosti se stalo nezbytným, aby stát převzal kontrolu nad úrovní vzdělanosti národa.

V mnoha zemích, které neprožily některý z totalitních režimů, existuje vedle možnosti vzdělávání dětí ve školách státních, církevních, nebo soukromých také možnost vzdělávání domácího. Jeho kontinuita nebyla přerušena od středověku až dodnes. Dokladem toho je například Irsko. Zde je přímo článkem ústavy rodičům garantováno právo rozhodnout, zda bude dítě vzděláváno doma, nebo ve škole. Jsou ovšem i mnohé státy, ve kterých se rodiče o toto právo museli začít znovu aktivně zasazovat.

15 Tolstoj, L. N.: Pedagogické spisy: výbor z pedagogického díla, 1957

2.5 Vývoj české vzdělanosti od 17. století

2.5.1 Zavedení povinné školní docházky

V předbělohorské době patřily země Koruny české v úrovni vzdělání a škol k předním státům Evropy. Po bitvě na Bílé hoře a během Třicetileté války, kdy katolická církev převzala veškerou vládu nad školstvím i kulturou, došlo k hlubokému úpadku. Výrazný obrat nastal až za vlády Marie Terezie. Za této panovnice prošlo Rakousko rozsáhlými reformami, jejichž součástí byly i reformy školství. Církevní školy byly postátněny. O školství začal pečovat stát sám a vykonával nad ním dozor, neboť Marie Terezie považovala školu za důležité "politikum".

V roce 1774 byla provedena základní úprava rakouského elementárního školství. Pro mládež mezi šestým a dvanáctým rokem byla zavedena povinná školní docházka do triviálních škol. V těchto školách se učilo triviu a náboženství. Na venkově se přidávala nauka o hospodářství, ve městech základy průmyslové výroby. Školy byly jednotřídní, nebo dvoutrídní. Kromě škol triviálních ve kterých se vyučovalo česky, byly zřizovány v krajských městech školy hlavní a v zemských městech školy normální.¹⁶

Požadavek všeobecné šestileté docházky, stanovený za Marie Terezie, zůstal ještě dlouho neuskutečněný. Za vlády Josefa II. chodilo v Čechách do školy pouze 59% z dětí školou povinných. Teprve po dalších reorganizacích škol obecných byla roku 1869 nařízena osmiletá školní docházka pro všechnu mládež.¹⁷

S různými proměnami a experimenty, hlavně v období socialistického školství, se nám v podstatě tato podoba školy dochovala dodnes.

2.5.2 Domácí vyučování

Domácí vyučování bylo zřejmě zcela běžně praktikováno i v této době. Ve šlechtických nebo výrazně bohatých rodinách patřilo k určité společenské prestiži zajistit svým dětem kvalifikované domácí učitele. Důkazem jsou předpisy rakouské a později rakousko-uherské monarchie z 19. století, které domácí vyučování legislativně upravují. Tyto úpravy v podstatě platily i po celé období předmnichovské republiky.

Školský zákon č. 62/1869 ř.z. a jeho pozdější novelizace rodičům umožňují zajistit pro své

¹⁶ Horák, J.; Kratochvíl, M.; Pařízek, V.: Základy pedagogiky, 2001, str.49

¹⁷ Cipro, M.: Průvodce dějinami výchovy, 1984, str.37

děti soukromé vyučování. Bylo stanoveno, že soukromé vyučování se vykonává v soukromých školách nebo domácím vyučováním. Žádné další legislativní normy monarchie neupřesňují co se rozumí soukromým vyučováním. František Morkes uvádí, že podle názoru Nejvyššího správního soudu bylo pojmu "domácí vyučování" možno rozumět tak, že jde o takové vyučování, které se udílí jen jednotlivým žákům nebo malým skupinám žáků podle jejich individuálních potřeb a to bez zvláštních, školsky zařízených místností. Podrobnosti domácího vyučování upravuje školní řád z roku 1905 a jeho podmínky platily i v letech předmnichovské republiky.

Rodiče byli oprávněni své děti ve věku povinné školní docházky, tedy ve věku 6 - 14 let, dát vyučovat doma a žádat osvobození od návštěvy veřejné obecné školy. Rodiče se školním řádem zavazovali k tomu, aby svým dětem zajistili alespoň takové vyučování, které bylo předepsáno pro povinnou školní docházku ve škole obecné nebo měšťanské. Žádným dalším omezením nebylo domácí vyučování podrobeno.

Shromažďovat děti z více rodin a učit je společně bez svolení školského úřadu ovšem povoleno nebylo. Odpovědnost za vzdělání dětí byla vložena na rodiče. Okresní školní úřad vykonával pouze dozor nad domácím vyučováním a vedl evidenci takto vyučovaných dětí. Byl oprávněn se přesvědčovat o jejich vědomostech. Pokud vznikla pochybnost o úrovni vzdělávání dítěte, mohl okresní školní úřad nařídit, aby bylo dítě přezkoušeno, případně dáno do školy veřejné. Dovršilo-li dítě věk znamenající skončení školní povinnosti, konalo propouštěcí zkoušku na veřejné škole.¹⁸

Na děti starší, ve věku 14 - 19 let, se již školní povinnost nevztahovala. Pokud chtěly studovat střední školu doma, upravovalo jejich statut privatistů nařízení ministerstva školství. Měli pouze povinnost dát se na konci pololetí přezkoušet na příslušné škole.

Podle statistických údajů z roku 1906¹⁹ se v Čechách vzdělávalo doma 876 dětí ve věku školní povinnosti (6-14 let). V čísle není zahrnut počet doma vzdělávaných dětí na území Slezska a Moravy, ani počet privatistů, takže podle odhadu se v roce 1906 mohlo u nás vzdělávat doma okolo 2000 dětí ve věku 6 - 19 let.²⁰

Domácí vzdělávání dětí školou povinných připouštěl také československý zákon č.72/1936 Sb. a protektorátní zákon č.308/1940 Sb. Skutečnou realitu o realizaci tohoto vyučování však již dnes není možné zjistit, protože o ní neexistují žádné statistické údaje. Dá se předpokládat,

18 Morkes, F.: Devětkrát o českém školství, 2004, str. 27

19 Vše podstatné o DV čili Zelená kostka, <http://pamet-dv.sweb.cz/vse.htm> - OSN XXVIII - dodatky

20 Vše podstatné o DV čili Zelená kostka, <http://www.sweb.cz/pamet-DV/vse.htm>

že se realizovalo pouze v ojedinělých případech. O pojmu "domácí vzdělávání" se nezmiňuje ani dobová odborná pedagogická literatura. Morkes uvádí příklad Pedagogické encyklopedie z roku 1938, která heslo "domácí vyučování" neuvádí samostatně, jen určité informace najdeme pod heslem "domácí učitelé".

Domácímu vyučování nevěnovaly pozornost ani široké reformní proudy, které byly ve dvacátých a třicátých letech mezi učiteli a pedagogickými odborníky v centru pozornosti. V demokratické Československé republice se tento způsob výuky považoval za anachronismus, který se do nových poměrů nehodil. Svou roli jistě hrálo i to, že mladý stát považoval za svůj prioritní úkol zabezpečit docházku dětí do veřejných či soukromých škol.²¹

Mezi Čechy, kteří se vzdělávali doma nebo sami vzdělávali své děti najdeme řadu významných osobností české vědy, kultury i umění. Jmenujme například Magdalenu Dobromilu Rettigovou, Jana Křtitele Kašpara Palackého a jeho sestru Marii Aloisii Palackou-Riegerovou (syn a dcera F. Palackého), Karolinu Světlou, Emanuela Purkyně (syn J. E. Purkyně), Julia Zeyera, Zdeňka Fibicha, Jaroslava Haška, Vladislava Vančuru, Vladimíra Neffa, Otto Wichterleho a mnoho dalších.²² Podrobnější přehled je možné nalézt na <http://pamet-dv.sweb.cz/>.

Také T. G. Masaryk studoval jako privatista v primě německého piaristického gymnázia ve Strážnici. Ale ve svých názorech není myšlenkám domácího vzdělávání nakloněn. Na jednu stranu Masaryk upozorňuje na možnost negativního působení kolektivu: „Masa, kterou škola představuje, může působit na dítě nejen blahodárně, ale také zle. Kamarád působí na kamaráda nejen svými dobrými, ale i špatnými vlastnostmi. Dítě se chytá stejně špatného jako dobrého. Nepozoruje-li to učitel, často ani neví, jak zhoubný vliv má škola, tím zhoubnější, že je tu vliv masy.“

Na druhou stranu uvádí zase osamocenost dítěte v domácí škole: „Rozdíl školy a vyučování soukromého dávno byl předmětem úvah. Brzy se pozná, že soukromé vyučování osamostatňuje dítě. Dítě musí být s dětmi sobě rovnými. Při soukromém vyučování snadno vypořádáme, že dítě jaksi předčasně stárne a v tom je chyba - dětský duch nejlépe se udržuje mezi dětmi, proto děti tak rády do školy chodí“.²³

21 Morkes, F.: Devětkrát o českém školství, 2004, str. 29

22 Paměť domácího vzdělávání, <http://pamet-dv.sweb.cz/>

23 Masaryk, T. G.: O škole a vzdělání, 1990, str. 61

2.5.3 Konec domácího vzdělávání

Komunistický režim po roce 1948 učinil definitivní konec možnosti domácího vzdělávání. Komunistická strana potřebovala držet kontrolu nad vzděláním národa, a tím i možností "správně" na něj ideologicky působit, pevně ve svých rukou. Domácí vzdělávání propagované dřívější elitou společnosti se neslučovalo se vzrůstajícím vlivem sovětské školy.

3 Počátky moderního domácího vzdělávání v USA

USA je kolébkou moderního domácího vzdělávání. Počátečním impulsem zde byla stále rostoucí nespokojenost se státními školami. Podle Isabel Lyman měla tato nespokojenost dvě příčiny; v první řadě špatná úroveň vzdělanosti u absolventů škol, a ve druhé pak ve školách se rozmáhající sociálně patologické jevy jako zneužívání drog, násilí a šikana.²⁴ U kolébky moderního domácího vzdělávání stáli, z počátku nezávisle na sobě, John Holt a Raymond Moore. Oba jsou autoři řady knih, které dodnes slouží také jako jakési příručky pro rodiče doma vzdělávaných dětí.

Holt, učitel matematiky na výběrových školách, si začal všimnout toho, že děti nedosahují zdaleka takových výsledků, jakých by byly schopny. Holt vidí tři hlavní příčiny selhávání žáků: strach, nudu a zmatek. Strach ze selhání, z posměchu a ze zklamání dospělých; nudu proto, že se ve škole musí učit věci, které je nezajímají a zmatek ze všech informací, kterými jsou bez spojitosti ve škole zahrnuty. Zároveň si Holt uvědomoval, že jestli chce najít metody které by fungovaly, musí nejprve poznat děti. Začal proto s pečlivým pozorováním způsobu učení u dětí, které ještě nebyly ovlivněny školou - u batolat a předškoláků. Pokouší se hledat cesty, jak reformovat školy, aby v nich děti mohly plně rozvinout svou kapacitu. Po několikaletém úsilí, které vnímal jako neúspěšné, se obrací jiným směrem - začíná se zabývat domácím vzděláváním. Holtův přístup k domácímu vzdělávání, našel řadu stoupenců i odpůrců. Dodnes představuje silný proud v oblasti domácího vzdělávání.

Raymond Moore, univerzitně vzdělaný v oboru výchovy, se svou manželkou, specialistkou na výuku čtení, si začali klást otázku vhodného věku pro začátek formálního vzdělávání. Iniciovali rozsáhlý výzkum na toto téma, který probíhal od konce 50. let do začátku 70. let. Na základě analýzy osmi tisíc studií došli se svým týmem k závěru, že věk šesti let je pro začátek klasického školního vzdělávání příliš nízký. Podle jejich názoru není nervový systém dítěte v tomto věku ještě dostatečně zralý pro systematickou školní výuku, zvláště čtení a psaní. Také denní kontakt dítěte s prostředím školy nepovažují Moorovi v tomto věku za vhodný. Pro vstup do školní třídy a začátek formálního vzdělávání považují přiměřený věk osmi až deseti, někdy i dvanácti let. Do této doby je důležité podporovat a usměrňovat svobodné zkoumání dítěte a odpovídat na jeho otázky. Za ideální prostředí pro to považuje Moore domov, proto tento proces nazval „homeschool“ s přáním ono „school“ nahradit něčím jiným, protože, neměli na mysli školu doma. Jeho myšlenky vzbudily značný ohlas.

24 Lyman, I.: What's behind the growth in homeschooling?, 1998

4 Počátky a vznik domácího vzdělávání v České republice

Od začátku 90. let se inovativní učitelé začali angažovat v proměnách obsahu vzdělávání - podíleli se na tvorbě metodických materiálů, vzdělávacích programů, standardů, učebnic. Učebnice přestává být jediným zdrojem informací, učitelé využívají integraci učiva jednotlivých předmětů do větších celků, hry, práci ve skupině, individuální přístup k žákům a k velkým změnám dochází také v hodnocení žáků. Dochází k výraznějšímu rozvoji dalších alternativních podob primární školy - zejména program „Začít spolu“ podporovaný nadací Open Society Fund, „Otevřené učení“ a „Zdravá škola“.

Tradice domácího vzdělávání není v Evropě a ani u nás tolik rozšířená, jak můžeme sledovat v USA, případně v Kanadě. Domácí vzdělávání nemělo v České republice dlouhou dobu žádné ukotvení v našem právním řádu. Pojmy "povinné vzdělávání" a "povinná školní docházka" jsou u nás ztotožněny. V Listině základních práv a svobod se uvádí, že každý má právo na vzdělání a toto právo je realizováno povinnou školní docházkou.

Hlavní hybnou silou v prosazování a praktikování domácí školy byli rodiče, kteří se chtěli aktivně podílet na vzdělávání svých dětí a plně za ně převzít zodpovědnost. Jejich touha více méně nevycházela z nutnosti vzdělávat své děti, ale z jiných motivů. Počátky domácího vzdělávání v České republice jsou tedy úzce spjaty se Společností přátel domácí školy, která tyto rodiče sdružovala.

4.1 Společnost přátel domácí školy

Společnost přátel domácí školy (SPDŠ) byla založena v lednu roku 1997. Hlavním záměrem SPDŠ bylo sdružit rodiče, kteří by měli zájem o domácí vzdělávání, zmapovat situaci, ale současně také podnítit zájem veřejnosti o otázky reformy školství. Cílem nebylo rozvrátit školský systém, ani konkurovat školám, ale zdůraznit, že odpovědnost za vzdělání svých dětí mají na prvním místě rodiče a oni by měli rozhodnout, zda své dítě svěří státní škole, nebo mu zajistí vzdělání jiným způsobem. Například tím, že budou své děti učit doma.

4.2 Pokusné ověřování domácího vzdělávání

V roce 1998 vyhovělo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT) opakovaným žádostem SPDŠ a v souladu s ustanovením § 58 písm. a) školského zákona povolilo Pokusné ověřování domácího vzdělávání (PODV) jiné formy základního vzdělávání, tzv. domácího

vzdělávání. Zodpovědnost za PODV převzal odbor 22 předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání.

Od 1.9.1998 bylo PODV povoleno v Bratrské škole - církevní základní škole v Praze 7. První organizační schůzka zájemců o domácí vzdělávání na Bratrské škole ukázala, že zájemců je více než je škola schopna zaštitit. Proto do PODV přistoupila ještě Církevní základní škola J. A. Komenského v Liberci. V prvním roce do experimentu vstoupilo 31 dětí v Praze a 29 dětí v Liberci.

Ve školním roce 1999 - 2000 se do experimentu zapojila také Základní škola v Ostravě Vyškovicích. V žádosti o povolení zařazení do experimentu PODV ředitel školy Mgr. Jiří Bakončík uvádí: "Hlavní smysl domácího vzdělávání vidím v možnosti individuálního přístupu ke každému dítěti a v přímé zainteresovanosti rodičů dítěte na kvalitě vzdělávání. Společná vzdělávací činnost rodičů s dětmi může přinést značné obohacení vztahů uvnitř rodiny."

V podmínkách stanovených MŠMT byly zmíněné školy vymezeny jako nositelé PODV (kmenové školy). Experiment se týkal pouze 1. stupně základní školy, za jeho průběh byl odpovědný ředitel školy, která se do PODV přihlásila. Žáci museli být vzděláváni v souladu s platným standardem základního vzdělávání. Nejméně dvakrát za rok měly být hodnoceny výsledky vzdělávání, přičemž formu a způsob přezkoušení určoval ředitel školy a podle ministerstva mělo hodnocení sloužit jako zpětná vazba pro vzdělavatele, žáka i školu. Výsledek hodnocení měl být žákům vydáván ve formě slovního hodnocení. Výstupem z PODV byly určeny písemné zprávy ředitelů škol, předávané MŠMT na konci školního roku. MŠMT nebyl při zahájení ověřování jasně formulován hlavní záměr PODV. Vstupní podmínky pouze ukládaly hodnotit výsledky vzdělávání žáků. Zřejmě se zamýšlelo zkoumat, zda je touto formou vzdělávání dosahováno srovnatelných vzdělávacích výsledků. Ovšem stav žáků před vstupem do PODV nebyl nijak zachycen.

V Průběžné zprávě o stavu PODV z roku 2003/2004 se uvádí, že zájem o PODV ze strany MŠMT v prvních dvou letech neodpovídal významu pokusného ověřování, a to jednak z důvodů, že v našem školském systému nebyly zkušenosti s touto formou vzdělávání, ale také z důvodů, že v odboru 22 MŠMT došlo během krátké doby dvakrát ke změně gestora. Je zajímavé, že SPDS hodnotí počáteční spolupráci a komunikaci s MŠMT jako dobrou. Komplikace vnímá spíše v následujících letech, zvláště za vlády ministra školství Zemana.

Na počátku roku 2000 MŠMT požádalo Výzkumný ústav pedagogický v Praze o posouzení a

stanovisko ke zprávám ředitelů kmenových škol za školní rok 1998-1999. VÚP soudí, že tento požadavek přišel poměrně pozdě.

Začátkem roku 2001 se MŠMT začalo PODV intenzivně zabývat. V červnu 2001 byl ke spolupráci na PODV přizván VÚP. Smyslem této spolupráce bylo zlepšit komunikaci se školami, zkonkretizovat výstupy z PODV a získat maximum potřebných informací.

Prvními kroky spolupráce MŠMT a VÚP bylo stanovení podrobnější struktury výročních zpráv z kmenových škol, z důvodu zvýšení jejich vypovídací hodnoty a zpřesnění podmínek PODV. Nové podmínky považovala jak SPDŠ, tak kmenové školy i rodiče za velmi restriktivní. Kromě snížení normativu na žáka ze 100% na 50% obsahovaly snahu zredukovat možnost domácího vzdělání pouze na případy dětí "se specifickými vzdělávacími potřebami" (např. děti handicapované, nebo děti mimořádně nadané).

Dalším požadavkem byla povinnost účastnit se pravidelných konzultací v rozsahu čtyř hodin každý měsíc. Tento požadavek byl těžko splnitelný jak pro rodiny dojíždějící z větší vzdálenosti, tak kapacitními a personálními možnostmi kmenových škol. Neposledním pochybným nařízením bylo povinné lékařské posouzení způsobilosti rodičů vzdělávat své vlastní děti. Dodržení těchto požadavků by pro mnohé rodiny znamenalo nutnost ukončení domácího vzdělávání, případně nutnost požadavky nějakým způsobem obcházet (Například téměř u každého dítěte je možné naordinovat nutnost "specifických vzdělávacích potřeb"). Poznamenejme ještě, že pozměněné podmínky měly vstoupit v platnost 1. 9. 2001 a ředitelům kmenových škol byly oznámeny až počátkem srpna. SPDŠ, sdružující v té době přes 200 rodin, nebyla o chystaných změnách informována vůbec.

Tyto kroky MŠMT vzbudily velkou vlnu nevole rodičů zapojených do PODV a rozpoutaly ostrou mediální kampaň. Podle nových podmínek bylo od 1. 9. 2001 povoleno PODV na Základní škole v Praze 7, Letohradská 1. Ostatní kmenové školy nakonec mohly pokračovat podle podmínek původních, ale rodiče zapojení do PODV se přesvědčili, že pro MŠMT nejsou respektovanými partnery. Objevili nutnost operativně reagovat na jednání ministerstva a intenzivně spolupracovat s medií. Vývoj událostí vyústil v založení Asociace pro domácí vzdělávání.

Ve školním roce 2002-2003 skončil pětiletý experiment PODV a za celou dobu nebyl nový školský zákon přijat. PODV bylo prodlouženo nejprve do roku 2004 a potom ještě do konce školního roku 2004 - 2005. Po skončení každého školního roku VÚP vypracovával o PODV průběžné zprávy, které měly přinést ucelený souhrn informací, umožnit porovnání průběhu

PODV na jednotlivých školách a porovnat výsledky s předchozími roky.

4.3 Asociace pro domácí vzdělávání

Asociace pro domácí vzdělávání (ADV) vznikla jako dobrovolné sdružení rodičů doma vzdělávaných dětí, kmenových škol a sympatizantů domácího vzdělávání. Usiluje o to, aby domácí vzdělávání bylo jedním z mnoha způsobů, jak lze v naší zemi naplnit právo dětí na vzdělání, a zároveň se stalo standardní a nedílnou součástí českého vzdělávacího systému. Nabízí podporu a informace těm, kdo se pro domácí vzdělávání teprve rozhodují. ADV se snaží aktivně vytvářet platformu pro veřejnou diskusi otevřenou všem zájemcům o domácí vzdělávání, ať už jde o rodiče, ředitele škol, pedagogy, studenty, odborníky, politiky i nejširší veřejnost. Pokouší se o restauraci tradičních hodnot spojených s rodinou, navrácení důležitosti postavení ve společnosti, které rodině skutečně náleží – místa základní stavební buňky společnosti, jež je hodna veřejné podpory úcty a ochrany.²⁵

Činnost ADV se soustředila na jednání s MŠMT ohledně zakotvení možnosti individuálního vzdělávání v novém školském zákoně. K jeho návrhům podávala řadu připomínek.

4.4 Nový školský zákon

V lednu 2005 konečně po mnoha dlouhých letech vstoupil v platnost zákon 561/2004 Sb. tzv. Nový školský zákon. Nástupem jeho platnosti končí s koncem školního roku 2004-2005 experiment Pokusné ověřování domácího vzdělávání a právně se legalizuje možnost individuálního vzdělávání.

²⁵ Asociace pro domácí vzdělávání – Programové prohlášení ADV schválené Valnou hromadou v Praze dne 18.5.2002

5 Současná právní úprava domácího vzdělávání v zahraničí

Přes všeobecně rozšířený názor, že domácí vzdělávání je především americkým vynálezem, je domácí vzdělávání legální ve všech zemích Evropské unie s výjimkou Spolkové republiky Německo. Zajímavé je, že domácí vzdělávání bylo v Německu legální až do třicátých let dvacátého století. Ve Velké Británii bylo domácí vzdělávání legální vždy, ve Francii je legální od roku 1882, podobně dlouhou historii má domácí vzdělávání i v Belgii, Dánsku, Irsku, Itálii, Lucembursku, Norsku, Portugalsku a v naprosté většině švýcarských kantonů. V Rakousku bylo domácí vzdělávání legalizováno v roce 1985. Pouze Španělsko, Řecko, Nizozemsko a dva švýcarské kantony povolují domácí vzdělávání v individuálních případech, nikoliv na základě zákona. Z bývalých postkomunistických zemí mohou rodiče sami vzdělávat své děti v Maďarsku a Polsku.

Právo rodičů zvolit si domácí vzdělávání pro své děti je obvykle zajištěno tím, že zákon ukládá rodičům povinnost zabezpečit vzdělání svých dětí. Pravidelná docházka dětí do školy je jedním způsobem, jak mohou rodiče této povinnosti dostát. Zákony v zahraničí pečlivě odlišují vzdělání od školní docházky. Povinné je vzdělávání, nikoliv školní docházka. U nás jsou tyto pojmy ztotožněné dokonce i v Ústavní listině práv a základních svobod, kde je současně stanoveno, že každý má právo na vzdělání a toto právo je realizováno povinnou školní docházkou. Tomuto tématu se věnuje ve své práci např. Yvona Kostecká, odkud jsem čerpala většinu informací uváděných v této kapitole.

Ve všech zemích, které umožňují domácí vzdělávání, museli zákonodárci zvážit odpovědi na tři základní otázky:

- a) Jaké podmínky musí rodiče splnit, aby mohli děti vzdělávat sami?
- b) Jaký je předepsaný obsah domácího vzdělávání?
- c) Jak jsou výsledky domácího vzdělávání ověřovány?

Zákony různých zemí na tyto otázky odpovídají různě. Amanda J. Petrie zpracovala studii zabývající se vývojem a stavem legislativy týkající se domácího vzdělávání v Evropě, z této studie vychází většina publikovaných prací na toto téma. Uvádí zde, jak je těžké na základě příruček o vzdělávání, knih, časopisů, konferenčních příspěvků a jiných více či méně fundovaných zpráv o vzdělávacích systémech, jednoznačně zjistit, zda je v dané zemi uzákoněna povinná školní docházka nebo nikoliv. Podle Petrie mnozí, a to i z řad odborníků ve vzdělávání, donedávna nerozlišovali mezi povinnou školní docházkou a povinným

vzděláváním. Podávané informace byly často nejednoznačné a nebo dokonce nepravdivé, a to i informace ze značně renomovaných zdrojů. Například ve zprávě OECD z roku 1983 se říká: *”Povinná školní docházka je jádrem všech moderních vzdělávacích systémů ve všech zemích a představuje základ moderního vzdělávání prakticky pro všechny děti. Zdá se, že všechny státy na světě pokládají povinnou školní docházku za základní prvek vzdělávacího systému”*.²⁶ Tato zpráva však není přesná, neboť to není povinná školní docházka, ale povinné vzdělávání, které je uzákoněno v mnoha vzdělávacích systémech států OECD.

Ke všem zdrojům informací, týkajících se tohoto problému, je třeba přistupovat velmi obezřetně a pokud možno vycházet přímo z originálního znění zákona či ústavy dané země. Protože bylo všeobecné základní vzdělání po desetiletí v praxi ztotožňováno s povinnou školní docházkou, nelze se divit tomu, že v řadě zemí lidé nevědí, že domácí vzdělávání už je (nebo dokonce vždy bylo) legální alternativou povinné školní docházky. Jako příklad může sloužit Velká Británie, kde vždy existovala možnost domácího vzdělávání, a tímto způsobem je zde v současné době vzděláváno několik tisíc dětí. Přesto v roce 1993 tehdejší konzervativní ministr pro vzdělávání John Patten veřejně připomínal rodičům, *”že mají morální a legální zodpovědnost zajistit, aby jejich děti chodily do školy a zůstávaly tam”*.²⁷ Podobně nepřesná informace byla uvedena v bulletinu anglického ministerstva vzdělávání, který byl zaslán do všech domácností. V něm se mimo jiné píše *“...máte zodpovědnost zajistit, aby Vaše dítě chodilo do školy do doby, než dovrší šestnácti let”*.²⁸ Vzhledem k tomu, že rozlišování mezi “povinnou školní docházkou” a “povinným vzděláváním” nemělo v době předcházející rozmachu domácí školy žádný praktický smysl, bývají oba pojmy často zaměňovány a používány jako synonyma. Bez důkladného studia textu příslušných zákonů, nelze jednoznačně určit, ve kterých zemích je uzákoněna povinná školní docházka a ve kterých “jen” povinné vzdělávání.

Primárně se dají státy rozdělit na dvě skupiny. První skupina jsou státy, ve kterých je uzákoněno povinné vzdělávání - v těchto je domácí vzdělávání legální alternativou pro všechny zájemce. Patří mezi ně například Anglie, Severní Irsko, Skotsko, Portugalsko, Francie, Lucembursko, Belgie, Dánsko, Finsko, Norsko, Izrael.

Druhou skupinou jsou státy, v nichž je uzákoněna povinná školní docházka. Tyto se dají dále dělit na další tři skupiny:

26 Petrie, A. J.: Home Educators and the Law within Europe, 1995

27 Petrie, A. J.: Home Educators and the Law within Europe, 1995

28 Petrie, A. J.: Home Educators and the Law within Europe, 1995

1. Státy s povinnou školní docházkou, ale je umožněno všem dětem právo na vyjmutí z této povinnosti, pokud budou vzdělávány jiným účinným způsobem. To jsou například USA, některé provincie Kanady (Ontario, Quebec), Nový Zéland, Taiwan, Jižní Afrika, Švédsko, Belgie, Polsko, Maďarsko, Rusko. Do této skupiny bychom snad dnes mohli zařadit i Českou republiku, i když jsou u nás jistá omezení.
2. Státy s povinnou školní docházkou ve kterých právo na vyjmutí z této povinnosti má jen omezená skupina dětí (např. nemocné, handicapované apod.). K nim se řadí například Itálie, Španělsko, Řecko nebo Island.
3. Státy ve kterých je povinná školní docházka pro všechny bez výjimky, ale existují ojedinělé individuální případy, kterým je domácí vzdělávání povoleno. To je Nizozemí, Německo a Japonsko.²⁹

5.1 Právní úprava ve vybraných evropských zemích

Ve **Velké Británii** mají rodiče ze zákona povinnost „zajistit každému dítěti ve věku povinného vzdělávání účinné vzdělávání podle jeho věku, schopností a nadání - buď pravidelnou docházkou do školy nebo jinak.“ Povinné je tedy vzdělávání, nikoli docházka do školy.

Složitější byla situace v **Irsku**, kde byla legislativa až do roku 2000 tak nejednoznačná, že nebylo jednoduché určit, zda Irsko patří mezi země s povinnou školní docházkou nebo povinným vzděláváním. V roce 2002 vstoupil v platnost nový zákon, který ustanovil vznik nové instituce - *National Educational Welfare Board (NEWB)*, jejíž hlavní funkcí bylo zajistit, aby každé dítě navštěvovalo státem uznanou školu, nebo dosahovalo předepsaného minima vzdělávání jiným způsobem. Podmínkou domácího vzdělávání je registrování dítěte u NEWB. NEWB pověří autorizovanou osobu, aby po konzultaci s rodiči ohodnotila, zda zamýšlené vzdělávání, používané materiály a časový rozvrh vzdělávání zajistí požadovaný minimální vzdělávací standard. Autorizovaná osoba napíše hodnotící zprávu pro NEWB. Je-li NEWB spokojen se závěrem hodnotící zprávy, je dítě bez dalších požadavků registrováno. Proti rozhodnutí NEWB je možné se odvolat k ministrovi, který vytvoří pro posouzení případu zvláštní komisi. Nové podmínky pro domácí vzdělávání jsou ze strany rodičů domácích školáků značně kritizovány. Jedním z důvodů, proč došlo ke zpřísnění zákona o domácím vzdělávání, je existence velkého množství záškoláků, kterých bývá v ulicích

²⁹ Kostecká, Y.: Domácí vzdělávání, 2003

Dublinu každý den téměř dva tisíce. Mnohdy dochází k záměně záškoláků s domácími školáky. Zdá se, že rozdíl mezi domácími školáky a záškoláky si mnohdy neuvědomují ani někteří státní úředníci. To samo o sobě ohrožuje postavení domácího vzdělávání v této zemi. Domácí vzdělávání v Irsku však také komplikuje skupina takzvaných “travellers”, což jsou z 95 % lidé negramotní, ale přesto někdy projevující zájem o domácí vzdělávání.

Ve **Francii** ukládá zákon povinné vzdělávání, nikoli školní docházku. Petrie cituje zákon z roku 1882, který platí ve Francii dodnes: „ Vzdělávání je povinné pro děti od 6 do 16 let. Může být uskutečňováno ve veřejných i nezávislých školách, v rodině, i osobou, kterou rodina vybere.“ Odpovědnost za vzdělání dítěte a právo zvolit jeho způsob mají tedy primárně rodiče.

Nizozemí je jedním ze států s nejdelší povinnou školní docházkou. V současné době je povinná školní docházka pro děti od 5 do 16 let. I když je v zákoně počítáno s možností odůvodněného osvobození dítěte z povinné školní docházky, zákon přímo stanoví, že domácí vzdělávání není pro vyjmutí dítěte z této povinnosti dostatečným důvodem. Státem uznávané důvody, jakými je možno dosáhnout výjimky ze zákona o povinné školní docházce, a učit tak legálně děti doma, jsou jen těžko k nalezení. Státní úřady každoročně zamítnou 90 % těchto žádostí. Přesto, že situace ohledně domácího vzdělávání je v Nizozemí velmi komplikovaná, existuje zde několik rodin, kterým byla výjimka udělena. Jedna z nich vyhrála svůj případ v roce 1988 až před Nejvyšším soudem, a dostala tak možnost legálně v tomto způsobu vzdělávání pokračovat. Přestože se podařilo před soudem obhájit několik z těchto rodin, nedošlo k masovějšímu rozšíření tohoto alternativního způsobu vzdělávání. Většinu rodin tvoří převážně cizinci žijící dlouhodobě v Holandsku, nebo rodiny trávící většinu roku v zahraničí. Možnost domácího vzdělávání komplikuje také skutečnost, že všechny děti ve věku povinné školní docházky musí být registrované v jedné ze státem uznávaných škol. Domácí vzdělávání tak oficiálně i nadále není v Holandsku umožněno.

V **Lucembursku** je velmi centralizovaný vzdělávací systém. Tradičně zde hrála velkou roli katolická církev. Domácí vzdělávání je podle osobní korespondence Amandy J. Petrie s ministerstvem vzdělávání z roku 1999, velmi ojediněle používanou alternativou školnímu vzdělávání.

Německo je všeobecně považováno za zemi s nejméně vstřícnou politikou vůči domácímu vzdělávání. Jedná se o stát, který velmi striktně dbá na dodržování zákona o povinné školní docházce, a bez rizika trestního stíhání rodičů zde domácí vzdělávání v drtivé většině případů není možné provozovat, neboť ho žádné zákony explicitně nepovolují, a to ani v případě

handicapovaných dětí nebo dětí se specifickými vzdělávacími potřebami. Přesto existují individuální případy domácího vzdělávání i na území Německa, neboť je v pravomoci úředníků ministerstva jednotlivých spolkových zemí, po vlastní úvaze umožnit v individuálních případech některou z odlišných forem výuky. Domácí vzdělávání bylo v Německu v individuálních případech možné po celou historii snad s výjimkou válečných let. Jsou například zdokumentovány případy domácího vyučování židovských dětí v nacistickém Německu, dětí po druhé světové válce, ale i v současnosti. Německou zajímavostí bylo, že doma vzdělávané děti patřily k jednomu ze dvou typů rodin. Jejich rodiče byli buď známí a vážení občané žijící na venkově, nebo cizinci žijící ve velkých městech. Vždy se však jednalo o individuální případy. V současné době je problematika domácího vzdělávání předmětem zájmu mnohých německých rodin. Podle Petrie bylo v soudobé historii mnoho rodin, které se bezvýsledně pokoušely učit své děti doma. Rodinám, které tajně vzdělávali své děti doma, hrozil soud, vysoká pokuta, odebrání dětí a vězení. V současné době probíhá soud s několika rodinami domácích školáků.

Dánský školský systém byl historicky pod silným vlivem filozofa a teologa N.F.S.Gruntviga a pedagoga Christophera Kolda. Jejich cílem bylo vytvořit školský systém, ve kterém by děti byly vyučovány rodiči a dalšími lidmi z místní komunity. Ovocem této tradice jsou velmi liberální zákony umožňující snadné zakládání nezávislých a soukromých škol. V současné době v Dánsku existuje široká škála nestátních škol, rodiče mohou svobodně volit mezi různými typy škol, neboť 90 % nákladů na vzdělávání hradí stát, a školné je tudíž ve většině případů zanedbatelné. Ani vzdálenost není pro běžného Dána problémem, neboť síť soukromých škol je dostatečně hustá. Díky tomu, že je v Dánsku uzákoněno povinné vzdělávání nikoli povinná školní docházka, mají rodiče právo si svobodně zvolit, jakým způsobem budou jejich děti vzdělávány. Pokud se rodiče rozhodnou vzdělávat své děti doma, je jejich povinností zajistit jim vzdělání odpovídající tomu, které by dítě obdrželo ve státem uznávané škole. Zdá se však, že po domácím vzdělávání není v Dánsku velká poptávka. Jedním z hlavních důvodů je pravděpodobně výše zmíněná bohatá a přitom finančně dostupná síť soukromých škol. Mnohé soukromé školy jsou navíc velmi malé. Nejmenší mívají kolem 25-30 dětí, což samo o sobě umožňuje vytvoření příznivé rodinné atmosféry.

Právo dětí na vzdělání bylo v **Norsku** uzákoněno již v roce 1739. Tímto zákonem byla rodičům stanovena povinnost, dětem požadované vzdělávání zajistit. Smyslem školy bylo pomáhat rodičům s naplňováním tohoto požadavku. Postupně však docházelo k stále většímu předávání zodpovědnosti za vzdělávání dětí na samotnou školu, což vedlo k vytvoření

stávajícího školského systému, v němž je téměř všechna zodpovědnost za výchovu a vzdělávání dětí v rukou a pod kontrolou školy, respektive státu. Tento fakt je posílen tím, že mezi základní principy norské vzdělávací politiky patří maximální rovnost práv pro všechny, nezávisle na pohlaví, geografické lokalitě, sociálních, kulturních a ekonomických podmínkách a snaha o jednotné všeobecné školství. Snahy o maximální zajištění rovnosti však nutně vedou k posilování vlivu státu. Zákon z roku 1969 stanovil, že mladí lidé mají právo a povinnost navštěvovat základní školu, jestliže se jim nedostává rovnocenného vzdělání z nějakých jiných zdrojů. V roce 1989 byl zákon upraven v tom smyslu, že děti, které nejsou vzdělávány ve škole, musí obdržet korespondenční vzdělání, které je specifikováno příručkou a osnovami. Výsledkem série soudních sporů byl ve většině případů akceptován ten výklad zákona, který byl příznivý pro domácí vzdělávání. Bylo ustaveno, že rodiče nemusí žádat o povolení vzdělávat dítě doma. Stačí jen svůj záměr oznámit místním úřadům. Rodičům byl ponechán vliv na způsob jakým budou úřady kontrolovat kvalitu domácího vzdělávání. Byly odstraněny všechny požadavky na formální kvalifikaci rodičů a bylo rozhodnuto, že doma vzdělávané děti mají dostat zdarma vzdělávací materiály a učebnice. V posledních letech počet doma vzdělávaných dětí výrazně stoupá.

Švédsko patří tradičně mezi státy s velmi malým podílem soukromého školství. Základní vzdělávací principy ve Švédsku jsou podobné jako v Norsku. Každý člověk má právo na ekvivalentní vzdělání bez ohledu na místo bydliště, etnické či sociální postavení. Od roku 1985 je možno plnit povinnou školní docházku i jiným způsobem (například domácím vzděláváním), jak uvádí zákon o vzdělávání v kapitole 10, paragrafu 4. Tento zákon byl novelizován v roce 1995. Švédsko je zemí s přibližně 150 let trvající tradicí veřejných škol, a tak se nově rozšiřující domácí vzdělávání nesetkává s nadšeným přijetím státních úředníků ani veřejnosti. Většina z nich vůbec neví, že domácí vyučování je legální alternativní způsob vzdělávání. V porovnání s ostatními skandinávskými zeměmi je domácí vzdělávání ve Švédsku nejpřísněji regulováno. Přesto, že možnost domácího vzdělávání legálně existuje, jeho praktická realizace není jednoduchá. Díky tomu, že neexistují jednoznačná kritéria, podle kterých by se dalo posoudit, jestli bude domácí vzdělávání dítěte stejně hodnotnou alternativou státní školy, jednotlivé úřady se výrazně liší svým přístupem k žadatelům. Některé z rodin, které měly problémy s povolením domácího vzdělávání se odstěhovaly do sousední země, nejčastěji do Norska. Počet doma vzdělávaných rodin ve Švédsku mírně roste. Ve **Finsku** je domácí vzdělávání legální alternativou běžné škole, neboť v souladu se zákonem platí, že děti mohou získat ekvivalentní dovednosti i jiným způsobem, než jen

navštěvou školy. I když nový zákon o vzdělávání z roku 1998 domácí vzdělávání nikterak nedefinuje, možnost domácího vzdělávání je zde explicitně upravována v sekcích 24, 26 a 45. Pokud se rodiče rozhodnou vzdělávat své děti doma, obecní úřady v místě bydliště přebírají zodpovědnost za ověřování učebních pokroků těchto dětí – například formou testů. Pokud rodiče odmítnou povolit testování svých dětí vystavují se riziku udělení pokuty.

Přestože na **Islandu** domácí vzdělávání není explicitně povoleno, není zároveň zakázáno, a tak jsou registrovány ojedinělé případy rodin se kterými ministerstvo vede diskusi o tom, za jakých podmínek by domácí vzdělávání povolilo.

Ve **Švýcarsku** mají rodiče ze zákona povinnost zajistit vzdělání dítěte, jakož i jeho fyzický, intelektuální a morální prospěch. To bývá na lokálních úrovních různě vykládáno. Petrie vychází ze studie, kterou provedl v roce 1991 Mati. Zjistil, že ve dvou kantonech ve Švýcarsku není domácí vzdělání povoleno obecně, pouze pro děti se speciálními potřebami. V dalších jedenácti kantonech povoleno je, ale je k němu nutné získat souhlas vzdělávacích autorit. V šesti kantonech pak stačí pouze oznámit záměr domácího vzdělávání a předložit zamýšlený program studia.

Domácí vzdělávání je umožněno také v **Polsku**. Podle zákona může ředitel školy, do které dítě spadá svým bydlištěm, povolit dítěti plnění povinného vzdělávání i mimo školu. Doma vzdělávané dítě je na konci každého školního roku zkoušeno a výsledky tohoto hodnocení jsou podkladem pro závěrečné vysvědčení. Domácí vzdělávání probíhá především v kompetenci vedení školy. Povědomí o domácím vzdělávání je v Polsku velmi malé. Navíc se pionýři domácího vzdělávání setkávají ve svém okolí s nepochopením a nevráživostí.

V **Rakousku** zavedla povinnou školní docházku Marie Terezie v roce 1774 v zákoně o *Reformě škol*. V současné době je země s devítiletou povinnou školní docházkou, určenou pro děti od šesti let. Z povinnosti chodit do školy jsou vyjmuty děti se speciálními potřebami, jako například děti fyzicky či mentálně handicapované, nebo děti, kterým pobyt ve škole činí z nějakého důvodu vážné problémy. Tyto děti jsou pozorovány odborníky a pokud stále vykazují neschopnost navštěvovat školu, jsou od této povinnosti osvobozeny tak dlouho, dokud trvá jejich handicap. Možnost vzdělávat děti doma však není omezena jen na speciální skupiny dětí se zdravotními či jinými problémy. Zákon z roku 1985, hovoří v o možnostech domácího vzdělávání v případě, že žádost rodičů či pěstounů nezakáže Okresní školní rada. Dostatečný úspěch vyučování se musí prokázat každoročně před koncem školního roku zkouškou v odpovídající škole.

Mad'arsko patří mezi státy s povinnou školní docházkou. Domácí vzdělávání je zde v počátcích své existence. I když je domácí vzdělávání možné, jeho praktická realizace je v porovnání s jinými evropskými zeměmi netradiční. Rodiče, kteří si přejí vzdělávat své děti doma, musí dítě nejprve zapsat do státní školy, a poté školu žádat o speciální status soukromého žáka. Tento status je po žádosti rodičů zpravidla udělován. Většinou se požaduje, aby byly děti vzdělávány v souladu s národními kurikuly, není to však podmínka. Doma vzdělávané děti musí dvakrát ročně podstoupit hodnocení.

Ačkoli **Rumunsko** patří mezi státy s uzákoněnou povinnou školní docházkou, domácí vzdělávání je zde v ojedinělých případech umožněno. Je poskytováno především dětem nemocným, dětem se specifickými vzdělávacími potřebami a dětem cizinců.

V **Itálii** je domácí vzdělávání je upraveno zákonem z roku 1994. Rodiče mohou učit své děti sami jen při udání "pádných důvodů". Není přitom definováno, které důvody mají být úřady považovány za dostatečně „pádné“ a které nikoliv. Rodiče vzdělávající děti doma musí tuto okolnost každoročně ohlašovat. Pokud rodiče získají povolení, musí poskytovat vzdělání, které je srovnatelné s tím, které by dítě získávalo ve škole.

I když je **Řecko** zemí s povinnou školní docházkou, domácí vzdělávání je umožněno dětem se speciálními potřebami. Podle zákona může být jedinec zařazen do domácího vzdělávání z vážných rodinných důvodů („vážnost“ důvodů posuzuje učitelská asociace, která posílá doporučení šéfovi administrace pro konečné rozhodnutí), a z vážných zdravotních důvodů, potvrzených státní nemocnicí. Děti musí být po zařazení do domácího vzdělávání pravidelně „hodnoceny“. Zákon nikterak neupravuje způsoby jakými má být provozováno domácí vzdělávání, je-li povoleno.

Ve **Španělsku** je od roku 1987 povinná školní docházka v době základního vzdělávání, které je vymezeno věkem od 6 do 16 let. Domácí vzdělávání je však povoleno pro děti, které by normálně nebyly schopny navštěvovat školu.

Za jeden z nejdůležitějších principů, na kterém byl budován současný vzdělávací systém v **Portugalsku**, se považuje možnost svobodné volby ve způsobech učení se i vyučování. Rodiče mají právo vybírat i vést vzdělávání svých dětí tak, aby co nejlépe vyhovovalo jejich představám. Pokud se rodiče rozhodnou vyučovat své děti doma, registrují se v místní škole, která dohlíží nad vzděláváním těchto dětí.³⁰ Tento způsob kontroly, kdy místní škola dohlíží na průběh vzdělávání dítěte, je podobný systému, který byl použit u nás během experimentu.

30 Petrie, A. J.: Home Educators and the Law within Europe, 1995

Velkou změnu prodělal po pádu komunismu **Ruský** vzdělávací systém. Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 znamenal vznik samostatné Ruské federace. V roce 1992 byl přijat nový zákon o vzdělávání. Tento zákon v článku 10 umožňuje různé formy vzdělávání, které do té doby v ruském vzdělávacím systému neexistovaly. Zákon dává rodičům právo vybírat si způsob vzdělávání dětí podle jejich potřeb a možností. Děti tak mohou být vzdělávány jak v běžné škole, tak v soukromé škole, ale také prostřednictvím večerního a korespondenčního studia či rodinného nebo domácího vzdělávání. V Ruské federaci se rozlišuje domácí vzdělávání a rodinné vzdělávání. Domácí vzdělávání je určeno pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami. Toto takzvané domácí vzdělávání je v podstatných rysech velmi blízké našemu individuálnímu vzdělávání. Dítěti je vytvořen individuální studijní plán, podle kterého se výuka realizuje. Rodiče si mohou vybrat, zda bude dětem poskytováno individuální vzdělávání ve škole, či budou-li se děti vzdělávat doma za pomoci učitelů docházejících ze školy do rodiny. Naproti tomu rodinné vzdělávání je obdobné tomu, čemu říkáme domácí vzdělávání. Rodinné vzdělávání je určeno pro děti, jejichž rodiče si z nějakého důvodu nepřejí, aby navštěvovaly školu. Tito rodiče mají právo naplňovat školní kurikulum svým způsobem, a to jak na úrovni základní, tak i na úrovni střední školy. Mohou si najmout pro své děti soukromé učitele, stejně tak jako vzdělávat děti sami. Svůj záměr, učit děti doma, musí rodiče oznámit řediteli školy. Povinností školy je v případě zájmu zajistit dítěti několik hodin výuky v domácnosti zdarma. Pokud by měli rodiče zájem o hodiny navíc, musí si je hradit sami. Ruská škola tvoří prostředníka mezi státem a rodiči. Školy mají zodpovědnost jak vůči státním autoritám, tak vůči rodičům. Kontrola nad tímto způsobem vzdělávání fakticky neexistuje. Děti, které si přejí pokračovat v dalším vzdělávání, mají za povinnost podstoupit v devátém a jedenáctém ročníku školy speciální zkoušky.

5.2 Právní úprava ve vybraných mimoevropských zemích

USA je stát, z něhož vzešel podnět k “znovuobnovení” domácího vzdělávání i jinde ve světě. Od poloviny 19. století bylo USA státem s uzákoněnou povinnou školní docházkou. První z rodičů, kteří se rozhodli neposlat své děti do školy a učit je sami doma, tak měli díky velmi komplikované situaci. Úřady jejich rozhodnutí chápaly jako přestoupení zákona a nechtěly je tolerovat. V krajním případě hrozilo i odebrání dětí soudní cestou. Na řadu rodičů byla skutečně podána žaloba a byli donuceni své rozhodnutí obhajovat před soudem. Významný vliv na postupnou legalizaci domácí školy v USA, formou osvobození takto vzdělávaných dětí od povinné školní docházky výjimkou ze zákona, mělo rozhodnutí Nejvyššího soudu

v kauze Parham v. J. R. z roku 1979. Přes velmi těžké začátky se podařilo domácí vzdělávání legalizovat a v současné době je legální alternativou ve všech padesáti státech Unie. Podle míry regulace je možné dělit státy USA přibližně do čtyř skupin:

1. Státy bez oznamovací povinností, rozhodování o způsobu vzdělávání dětí je výhradě záležitostí rodičů.

Texas, Oklahoma, Illinois, Indiana, Michigan, Idaho, New Jersey, Aljaška, Missouri

2. Státy s nízkou regulací. Zde je po rodičích vyžadováno písemné oznámení záměru vyučovat děti doma.

Kalifornie, Nevada. Arizona, Nové Mexiko, Montana, Wyoming, Nebraska, Kansas, Wisconsin, Kentucky, Mississippi, Alabama, Delaware, Washington, D.C.

3. Státy se střední regulací. Rodiče musí svůj úmysl písemně oznámit. Dále musí odpovědným úřadům zasílat výsledky standardizovaných testů dětí, případně profesionální ohodnocení pokroků dítěte.

Florida, Louisiana, Arkansas, Tennessee, Georgia, Severní a Jižní Karolina, Maryland, Connecticut, New Hampshire, Ohio, Iowa, Jižní Dakota, Colorado, Oregon, Hawaii

4. Státy s velkou regulací. V těchto státech musí rodiče jednak svůj úmysl doma vzdělávat své dítě písemně oznámit, musí odpovědným úřadům zasílat výsledky standardizovaných testů. Kromě toho mají tyto státy další požadavky, např. vyžadují schválení zamýšleného vzdělávacího programu nebo požadují inspekce v domácnostech, případně kladou určité požadavky na vzdělání rodičů. Ojediněle se vyžaduje, aby rodiče učící své děti doma měli učitelský certifikát.

New York, Pennsylvania, Západní Virginie, Massachusetts, Vermont, Rhode Island, Maine, Severní Dakota, Utah, Washington, Minnesota.

Domácí vzdělávání je v současné době v USA velmi populární. Týden od 19. do 25. září je od roku 1999 prohlášen za národní týden domácího vzdělávání. Je zde uznáván význam rodiny a její participace na vzdělávání, oceňuje se schopnost rodin předávat dětem morální hodnoty, přispívat ke kulturní diverzitě potřebné pro zachování zdravé společnosti, budovat sebedůvěru a občanské ctnosti dětí.

Také jednotlivé státy federální **Kanady** umožňují domácí vzdělávání. Jeho popularita v této zemi neustále roste. Právní úprava domácího vzdělávání se v jednotlivých státech Kanady mírně liší. Přestože většina rodin domácích školáků si z principu nepřeje jakýkoliv kontakt se

systemem veřejného školství, část rodin určitou spoluprací vítá. Tyto rodiny využívají školní knihovny, účastní se výuky nauk (populární je hudební a tělesná výchova), případně dalších předmětů. Některé rodiny s dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami, využívají speciální servis, který některé školy těmto dětem poskytují. Všechny tyto formy spolupráce jsou individuální a závisí na dohodě mezi školou a rodinou.

Na **Novém Zélandu** je domácí vzdělávání v současné době považováno za hlavní alternativní vzdělávací proud. Právo rodičů vzdělávat své děti doma, popřípadě zajišťovat vzdělání svých dětí jiným způsobem (soukromí učitelé, jiní rodiče, příbuzní) je uvedeno v zákoně. Ten stanovuje povinnost zapsat všechny děti ve věku 6 - 16 let do některé z registrovaných škol. Odstavec 21 tohoto zákona dlouhodobě osvobozuje od povinného zápisu ty děti, které jsou vzdělávány doma.

V **Austrálii** je domácí vzdělávání možné v pěti státech a třech teritoriích. Situace v Austrálii se liší v jednotlivých státech federace, neboť státy mají své vlastní zákony upravující vzdělávání dětí. Ve státě **Tasmánie** domácí vzdělávání existovalo vždy. Současný zákon z roku 1994 domácí vzdělávání zmiňuje jako jednu ze dvou možností, jak zajistit vzdělávání dítěte. Ve státě **Západní Austrálie** domácí vzdělávání detailně upravuje zákon z roku 1999, který vychází vstřícně náročným požadavkům úředníků odpovědným za dohled nad tímto způsobem vzdělávání. Žádost o domácí vzdělávání se podává ministerstvu školství. V jeho pravomoci je rozhodnout o udělení výjimky z povinné školní docházky. Výjimku může dostat ten žadatel, který zajistí dětem pravidelnou a efektivní výuku. Stát **Queensland** je státem s povinnou školní docházkou. Povinností rodičů dětí školního věku je zajistit, aby děti pravidelně navštěvovaly státní nebo nestátní školu. Ministr může udělit výjimku z povinné školní docházky. Tato výjimka však může být kdykoli zrušena. Důvody k udělení výjimky jsou, že se dítěti dostává vzdělání na jiném místě než je státní nebo nestátní škola v předmětech akceptovaných ministrem, nebo je dítě vzděláváno nějakým jiným způsobem, který je podle názoru ministra efektivní a pravidelný. Ve státě **Nový Jižní Wales** je domácí vzdělávání přímo zmíněno v zákoně z roku 1990 jako jedna z legálních vzdělávacích možností. Rodiče, kteří si přejí vzdělávat své děti doma, musí žádat písemnou formou ministra o registraci. Ministr pověří autorizovanou osobu, aby vykonala vstupní pohovor v domácnosti žadatele a po té doporučila přijetí, případně odmítnutí registrace. Cílem návštěvy je diskuse s rodiči o plánech týkajících se vzdělávání dětí. Proti rozhodnutí autorizované osoby rodiče mohou podat odvolání. Registrace je vydávána na dobu určitou, ne však delší než dva roky, poté musí být obnovována. Ve státě **Victoria** je vzdělávání

upravováno zákonem z roku 1958. Termín domácí vzdělávání v něm není vůbec použit. Zákon pouze zmiňuje možnost vyjmutí z povinné školní docházky. Zákon uvádí, že skutečnost, že je dítě vzděláváno jiným způsobem, je důvodem k udělení výjimky z povinné školní docházky. Nejméně jednou ročně musí být provedeno hodnocení používaného vzdělávacího programu a hodnocení pokroků dítěte ve výuce. V **Jižní Austrálii** vzdělávání upravuje zákon z roku 1972, který ukládá povinnou školní docházku. Z povinné školní docházky jsou osvobozeny děti, které jsou zapsány v korespondenčních školách, nebo které dostaly výjimku z povinné školní docházky.

Japonsko je zemí s povinnou školní docházkou. Domácí vzdělávání nemá jasnou legislativní pozici, neboť zákon je v některých směrech velmi vágní a umožňuje různý výklad. Mnoho lidí se domnívá, že domácí vzdělávání je v Japonsku nelegální, ale skutečností je, že vláda domácí školáky nikterak nepronásleduje. Důvodem je zřejmě skutečnost, že japonská ústava je s výjimkou několika článků téměř totožná s americkou ústavou, a je tudíž pravděpodobné, že by rodiče domácích školáků případný soudní spor se státními úřady vyhráli. Jedním ze způsobů praktikování domácího vzdělávání v Japonsku je zápis dítěte do některé ze zahraničních korespondenčních škol, neboť úřady nebrání dětem získávat vzdělání v zahraničí, i když mnohá takto získaná vysvědčení nejsou akceptována japonskými středními a vysokými školami. Domácí vzdělávání bylo donedávna v Japonsku okrajovou záležitostí a týkalo se jen malého počtu dětí. V současné době však jeho popularita roste, a to především díky zájmu, který o tento způsob vzdělávání projevíli někteří z vysokých představitelů japonských hospodářských kruhů, společně s některými profesory vzdělávání na japonských univerzitách. V posledních letech prudce vzrostlo v japonské společnosti povědomí o domácím vzdělávání, což přineslo v mnoha směrech velmi pozitivní výsledky. Jedním z nich je, že všechny žádosti o povolení domácího vzdělávání, které byly doručeny školám a místním úřadům, byly kladně vyřízeny.

Jihoafrická republika patří mezi státy s uzákoněnou povinnou školní docházkou. Domácí vzdělávání je zde umožněno zákonem z roku 1996. Podle tohoto zákona mají právo na vyjmutí z povinné školní docházky všechny děti, které jsou registrovány jako domácí školáci. Zájemci o domácí vzdělávání musí podat žádost, která musí obsahovat důvody pro domácí vzdělávání, ujištění o tom, že domácí vzdělávání bude v zájmu dítěte, ujištění, že bude dítě vzděláváno pravidelně a minimálně stejně kvalitně, jak by tomu bylo v veřejné škole. Žádost musí také obsahovat informace o nejvyšším dosaženém vzdělání rodičů, vypracovaný individuální studijní plán, a seznam učebnic. Podmínkou domácího vzdělávání je, že dítě

bude vyučováno v souladu Ústavou Jihoafrické republiky, nebude vedeno k rasismu a k náboženské netoleranci. Výuka musí probíhat minimálně tři hodiny denně. Průběh výuky je třeba dokumentovat. Rodiče jsou povinni vést záznamy o docházce a uchovávat portfolio. Povinností rodičů je také zajistit nezávislé hodnocení pokroků dítěte ve vzdělávání po prvním roce domácí školy a na konci třetí, šesté a deváté třídy. V případě, že rodiče splní všechny požadované podmínky, musí být jejich žádost kladně vyřízena. Situace v Jihoafrické republice však nebyla vždy taková. Ještě v roce 1993 byli Andre a Bookkie Mientjies odsouzeni na dva roky vězení za to, že učili své děti doma.

Taiwan je zemí s uzákoněnou povinnou školní docházkou. Domácí vzdělávání je však bez jakékoliv větší restrikce umožněno.

Taktéž **Izrael** patří mezi státy s uzákoněným povinným vzděláváním. Domácí vzdělávání je v Izraeli legální, pokud rodiče získají oficiální povolení ministerstva školství. Mnoho rodin ovšem učí své děti doma i bez tohoto povolení. Ministerstvo školství takové rodiče nikterak nepronásleduje a domácí vzdělávání jim pardonuje.

6 Současná právní úprava domácího vzdělávání v ČR

Individuální vzdělávání žáků prvního stupně základní školy je u nás povoleno od 1. 1. 2005. Umožňuje ho školský zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, konkrétně § 41, 561/2004 Sb. Úplné znění zákona č. 561/2004 bylo vyhlášeno 2. září 2008 a zohledňuje všechny změny zákona, které nabyly účinnosti do tohoto data je k dispozici na internetových stránkách ministerstva školství a tělovýchovy.

Nový školský zákon setrvává na pojmu - povinná školní docházka, ale v § 40 je umožněn tzv. jiný způsob plnění povinné školní docházky. Tím se rozumí individuální vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole. Povolení individuálního vzdělávání se ale omezuje pouze na první stupeň základní školy.³¹

V současné době zákon opravňuje každou základní školu v ČR vydat povolení k individuálnímu vzdělávání. Ředitel příslušné školy může vycházet pouze z textu školského zákona. MŠMT vydalo ještě metodickou pomůcku ve formě komentovaného školského zákona, ze které mohou čerpat ředitelé škol a také rodiče, kteří mají zájem o tuto formu vzdělání pro své děti.

Podle ročenky Ústavu pro informace ve vzdělávání, bylo ve školním roce 2008/2009 vzděláváno podle § 41 školského zákona 433 žáků.

6.1 Pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni

V současné době stále probíhá pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni. Na jeho počátku byla iniciativa ADV. ADV v čele s doc. RNDr. Jiřím Tůmou, DrSc. (bývalým prezidentem ADV), PhDr. Václavem Mertinem a Mgr. Jaroslavou Simonovou (bývalou prezidentkou ADV) předložila dne 23. 6. 2005 MŠMT ČR Návrh na pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni základní školy.

Realizaci tohoto vzdělávání byla podle ADV nakloněna asi třetina rodičů, kteří již s domácím vzděláváním mají zkušenosti. Jedním z důvodů úsilí o legalizaci domácího vzdělávání na vyšším stupni je fakt, že se nezměnila rodinná situace, ani motivy. Zdravotní omezení stejně jako mimořádné nadání stále trvalo, nezmizelo s překročením 11–12 let. Některým dětem by jeden či dva roky individuálního vzdělávání na druhém stupni umožnily více využít výhod a zajistit trvalost přínosu tohoto vzdělávání.³²

³¹ Úplné znění zákona č. 561/2004 (školský zákon)

³² Tůma, J.; Mertin, V.; Simonová, J.: Návrh pokusného ověřování IV na 2. st. ZŠ, 2005

Pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni bylo zahájeno 1. září 2007. K ukončení by mělo dojít nejpozději 30. června 2011. V tomto termínu může být do pokusného ověřování zařazen každý žák 6. až 9. ročníku základní školy zapojené do tohoto experimentu.

Žádost musí obsahovat doklady o vysokoškolském vzdělání osob, které budou žáka individuálně vzdělávat. Mezi další podmínky pokusného ověřování patří vedení průběžných záznamů o obsahovém a časovém vývoji vzdělávání žáka a o jeho výsledcích, vedení záznamů o tom, kdo zajišťuje výuku jednotlivých předmětů (vzdělávacích obsahů podle vzdělávacího programu školy), evidence a uchování prací žáka, podle nichž je možné hodnotit žákovu dosaženou úroveň osvojení si vzdělávacího obsahu a dovedností. Vhodné je vést i osobní portfolio žáka. Vzdělavatelé žáka společně se zákonnými zástupci mají vytvářet podmínky pro vyhodnocování výsledků pokusného ověřování a spolupracovat s Výzkumným ústavem pedagogickým a ministerstvem.

7 Podmínky individuálního vzdělávání

Podmínky pro povolení, průběh a zrušení individuálního vzdělávání, včetně hodnocení individuálně vzdělávaných žáků jsou stanoveny v § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Školský zákon nezmocňuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) k úpravě podrobností o individuálním vzdělávání vyhláškou, proto musí ředitel školy vycházet pouze z textu školského zákona.³³

Jako metodickou pomůcku pro rozhodování ředitele školy ve věcech individuálního vzdělávání vydalo ministerstvo souhrn informací a doporučení, a to v podobě komentovaného znění § 41 školského zákona - Dokument MŠMT č.j. 14 821/2007-22.³⁴

V následující části věnované podmínkám individuálního vzdělávání u nás vycházím z uvedených materiálů, které jsem se pokusila doplnit o další postřehy a zajímavosti z praxe. Zpravidla názory členů ADV zveřejněné na internetových stránkách.

Z odborných publikací, jako je Úloha školy ve vzdělanosti, se dozvídáme, že nikde v Evropě zákony nestanovují, jaké úrovně vzdělanosti musí dosáhnout rodič doma vzdělávaného dítěte. Nepožaduje se ani splnění dalších podmínek, jako je např. materiální vybavení domácnosti, případně výše rodinného příjmu, ani posouzení ředitele školy, kterou dítě navštěvovalo, nebo na kterou má nastoupit. Rodiče musejí předložit doklad o splnění určitých podmínek, které jsou projevem naprosté nedůvěry státu ke svým občanům, jak píše J. Tůma.³⁵

7.1 Žádost o individuální vzdělávání

§ 41

Individuální vzdělávání

(1) O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávání lze povolit pouze žákovi prvního stupně základní školy.

Podle platné právní úpravy rozhoduje o povolení individuálního vzdělávání pouze ředitel školy, kam je žák přijat k plnění povinné školní docházky, a to buď od 1. ročníku nebo

³³ Úplné znění zákona č. 561/2004 (školský zákon)

³⁴ Dokument MŠMT č.j. 14 821/2007-22

³⁵ Skočovská A., Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy, 2010

přestupem z jiné školy. Nemusí se jednat o školu spádovou.

Rozhodnutí o povolení individuálního vzdělávání vydané ředitelem školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí je rozhodnutí správní (§ 165 odst. 2 písm. l) školského zákona), na které se v plném rozsahu vztahuje zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. Individuální vzdělávání lze podle § 41 odst. 1 povolovat pouze žákům prvního stupně základního vzdělávání. O povolení individuálního vzdělávání může ředitel základní školy rozhodovat pouze v případě osob, které již jsou žáky dané školy. Nepřipadá proto v úvahu uplatnění postupu podle § 41 odst. 1 až 3 již v rámci zápisu k povinné školní docházce, resp. kdykoliv před tím, než se daná osoba stane žákem školy.

Proto se rodiče budoucích prvňáčků s dětmi účastní nejdříve zápisu a teprve poté žádají o individuální vzdělávání.

Zahájit individuální vzdělávání je možno i v průběhu školního roku, zejména v těch případech, kdy pro to existují mimořádné důvody, například zdravotního charakteru.

Není určen předepsaný formát (tiskopis) žádosti, pouze obsah žádosti. Zákonný zástupce není povinen použít případný formulář žádosti vydaný ředitelem školy. Žádost však musí obsahovat náležitosti stanovené v § 37 odst. 2 a § 45 odst. 1 správního řádu.

(2) Žádost zákonného zástupce o individuální vzdělávání musí obsahovat

- a) jméno a příjmení, rodné číslo a místo trvalého pobytu žáka,***
- b) uvedení období, ročníku, popřípadě pololetí, kdy má být žák individuálně vzděláván,***
- c) důvody pro individuální vzdělávání žáka,***
- d) popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka,***
- e) doklady osvědčující splnění vzdělání osoby, která bude žáka individuálně vzdělávat,***
- f) seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, pokud nejde o učebnice uvedené v § 27 odst. 1,***
- g) další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka,***
- h) vyjádření školského poradenského zařízení.***

Důvody proč žádají rodiče o individuální vzdělávání svých dětí jsou pochopitelně stejně

individuální jako děti a rodiny samotné. Rodiče zpravidla uvádějí několik důvodů a výhod, jaké jim a především jejich dětem individuální vzdělání nabízí. Jsou to například:

- Snaha o upevnění a prohloubení rodinných vztahů, možnost trávit s dětmi více času.
- Individuální přístup k dítěti a rozvoj jeho jedinečných schopností.
- Vzbudit zájem dítěte o učení, podněcovat jeho zvědavost a celkový osobnostní rozvoj.
- Potřeba svobodně předat dětem vlastní náboženské hodnoty.
- Využití vhodnějších metod a forem výuky, než je běžné na školách.
- Nespokojenost s výukou ve škole nebo podmínkami, které poskytuje místní škola.
- Snaha ochránit dítě před negativními jevy.
- Možnost vzdělání bez stresu také pro děti s poruchami učení či postižením
- Velká vzdálenost místní školy, pobyt v zahraničí

Popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka se mi jeví jako poněkud nadbytečný. Zatímco u školy je to opodstatněné, neboť je tím poskytována jakási záruka pro rodiče, kteří si nemohou vše ověřovat sami. V této části rodiče často uvádí zmínku o tom, že dítě má k dispozici prostor pro samostatnou práci a přípravu - vhodný psací stůl apod.. I toto je však spíše formalita, protože děti se pochopitelně zpravidla vzdělávají během dne, nejen doma a doma tráví většinu času poblíž rodičů a tak se ze zkušeností rodičů dozvídáme, že se děti nejraději učí u kuchyňského stolu nebo na zemi.

Osoba, která bude žáka individuálně vzdělávat musí mít minimálně střední vzdělání s maturitní zkouškou. V podmínkách pokusného ověřování individuálního vzdělávání na druhém stupni je požadováno minimálně bakalářské vzdělání. Ředitel školy má však možnost udělit výjimku z bakalářského vzdělání v případech hodných zvláštního zřetele. Dostatečným důvodem je podle vyjádření ADV také například dlouhodobé úspěšné domácí vzdělávání na prvním stupni.

Seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, pokud nejde o učebnice uvedené v § 27 odst. 1. Ustanovení § 27 odst. 1 školského zákona se týká učebnic a učebních textů, kterým ministerstvo udělilo schvalovací doložku a zařadilo je do seznamu učebnic a učebních textů. Seznam je zveřejněn na webových stránkách ministerstva školství.³⁶ Učebnice

³⁶ Seznam učebnic se schvalovací doložkou

uvedené v tomto seznamu jsou právníckými osobami vykonávajícími činnost základní školy bezplatně poskytovány žákům a na jejich poskytnutí v souladu s § 27 odst. 3 školského zákona mají nárok i žáci s povoleným individuálním vzděláváním. Proto není nutné uvádět tyto učebnice v žádosti o povolení individuálního vzdělávání a zákonný zástupce uvádí pouze seznam učebnic, které nemají schvalovací doložku.

Seznam učebnic a učebních textů se schvalovací doložkou pro základní vzdělávání platný ve školním roce 2010/2011 (seznam zachycuje stav ke dni 1.10.2010) a přehled učebnic, kterým byla udělena schvalovací doložka po tomto datu, je průběžně zveřejňován ve Věstníku MŠMT.

V části věnované dalším skutečnostem, které mají vliv na vzdělávání žáka může zákonný zástupce uvést jakékoliv další skutečnosti, které souvisejí se žádostí o povolení individuálního vzdělávání. Uvedou se zde např. zdravotní omezení mající vliv na vzdělávání nebo na průběh a podmínky zkoušek podle odstavce 4. K tomu připomínáme, že poskytovat informace o zdravotním stavu žáka je také obecnou povinností zákonného zástupce podle § 22 odst. 3 písm. c) a e) školského zákona.

Školské poradenské zařízení je zařízení podle § 116 školského zákona, tedy pedagogicko-psychologická poradna nebo speciální pedagogické centrum, zapsané v rejstříku škol a školských zařízení. Pro platnost vyjádření není rozhodující, které školské poradenské zařízení v ČR posouzení vydá. Podmínkou zákona je mít potvrzení o návštěvě tohoto zařízení, nikoliv že vyjádření z poradenského zařízení musí být pozitivní. Záleží na řediteli školy, zda dítě do domácího vzdělávání přijme.

7.2 Povolení individuálního vzdělávání

(3) Ředitel školy individuální vzdělávání povolí, pokud

a) jsou dány závažné důvody pro individuální vzdělávání,

Formulace "závažné důvody" je poněkud rozporuplná. Uvádím proto doslovné znění metodické příručky MŠMT, za kterým následuje několik zásadních postřehů, které nutnost "závažných" (např. zdravotních) důvodů jednoznačně popírají. Rozhodnutí je na řediteli školy a nepodařilo se mi najít jediný případ, kdy by byla žádost rodičů z tohoto důvodu odmítnuta.

Školský zákon pojímá individuální vzdělávání jako zcela výjimečný způsob plnění povinné školní docházky. Pro povolení musí být mj. dány závažné důvody pro tento způsob

vzdělávání. Závažnost důvodů pro individuální vzdělávání posuzuje výhradně ředitel příslušné školy, a to v rámci správního uvážení, které je soudně přezkoumatelné. Dle právního názoru ministerstva však není jako postačující důvod uvedení např. "rozhodnutí rodičů" a nemělo by být posuzováno jako závažný důvod, neboť každá písemná žádost zákonného zástupce o povolení individuálního vzdělávání je projevem rozhodnutí rodičů, resp. zákonných zástupců, své dítě vzdělávat individuálně. Posuzování závažnosti důvodů pro individuální vzdělávání ředitelem školy by se v případě uznání "rozhodnutí rodičů" za takový závažný důvod stalo bezpředmětným. Úmyslem zákonodárce nepochybně nebylo vyprázdnit pojem "závažné důvody" - pokud by zákonodárce měl v úmyslu tento pojem vymezit tak široce, že by de facto každá žádost o individuální vzdělávání byla závažným důvodem, logicky by při procesu schvalování školského zákona došlo k vypuštění písmene a) v § 41 odst. 3.

Správní uvážení ředitele školy má však své zákonem stanovené meze. V souladu s § 2 odst. 4 správního řádu správní orgán dbá, aby:

- přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem a aby odpovídalo okolnostem daného případu; možnost správního uvážení tedy není prostorem pro libovůli správního orgánu, ale naopak zdánlivě volnější právní úprava poskytuje správnímu orgánu přijmout řešení, které nejvíce vyhovuje skutkovým zjištěním;

- při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly; jedná se o promítnutí obecného zákazu diskriminace a zásady rovnosti před veřejnou správou do úpravy správního řízení. Ředitel školy si musí být vědom toho, že svým rozhodnutím podle § 41 školského zákona v konkrétním případě sám vymezuje další hranice svého správního uvážení v dalších shodných nebo obdobných případech. Ustanovení § 2 odst. 4 správního řádu nepřipouští, aby ředitel školy v dalším skutkově shodném nebo podobném případě bezdůvodně rozhodl odlišným způsobem.

Na tomto místě bych ráda citovala Danielu Nitchovou: *"Domácí vzdělávání je přijímáno s nedůvěrou a často vnímáno jako extrémní jev. Na tomto místě bych se chtěla pozastavit nad otázkou, která leží v jádru této situace. Tato otázka by mohla znít: „Kdo nese hlavní odpovědnost za výchovu a vzdělání dítěte?“ Je to stát či rodič? S tím souvisí další téma - jaká práva mají rodiče a do jaké míry a v jakém případě do nich může zasahovat stát. Chtěla bych na úvod citovat dva dokumenty, které vytvářejí určitý mezinárodní étos v oblasti lidských práv. Prvním je Všeobecná deklarace lidských práv, která v článku 26 uvádí :*

1. Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání má být povinné. Technické a odborné vzdělání má být obecně přístupné všem podle schopností.

2. Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.

3. Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.³⁷

Z výše uvedeného vyplývají pro otázku domácího vzdělávání dvě důležité věci. V první řadě je to skutečnost, že deklarace mluví o povinném vzdělání, ne školní docházce. Deklarace nespécifikuje, zda má toto povinné vzdělání probíhat ve škole či doma, zda mají být vzdělavateli odborníci s učitelskou kvalifikací či kdokoli jiný. Další věcí je, že deklarace dává přednostní právo rozhodovat o vzdělání dítěte rodičům.

Druhým dokumentem je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.³⁸ V Dodatkovém protokolu, v článku 2 se uvádí: „Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filosofickým přesvědčením.“ Z těchto dokumentů vyplývá, že jsou to v první řadě rodiče, kdo by měli mít právo ovlivňovat způsob vzdělání dítěte a formování jeho světového názoru. Fenomén domácího vzdělávání pak lze v tomto kontextu chápat jako snahu rodičů o naplnění svých práv způsobem, jaký považují v dané situaci za nejlepší.³⁹

Také v praxi je tedy dostatečným důvodem žádosti o individuální vzdělávání dítě rozhodnutí rodičů vzdělávat své děti sami ve shodě se svým vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením, neboť je to jejich plné právo. Oni jsou zodpovědní za vzdělání svých dětí a mají v současné době také možnost zvolit jiný způsob plnění povinné školní docházky - individuální vzdělávání.

b) jsou zajištěny dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka,

Ředitel školy může po zahájení správního řízení o povolení individuálního vzdělávání zjistit,

37 Flegl, V.: Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarácí, 1990, str. 23

38 Chutná, M., Jílek, D.: Lidská práva v mezinárodních dokumentech, 1994, str. 203

39 Nitschová, D.: Domácí vzdělávání, 2000

zda jsou splněny podmínky pro vzdělávání podle písm. b) vlastním šetřením na místě v rodině, resp. na místě, kde bude vzdělávání probíhat. Možnost uplatnit šetření na místě vyplývá z § 54 správního řádu. Ředitel školy provede ve správním řízení konkrétní důkazy vždy, je-li to nutné ke zjištění stavu věci (§ 52 správního řádu, srov. též § 3).

Návštěvy v rodinách v průběhu individuálního vzdělávání dříve prováděly také některé koordinátorky z kmenových škol. Nešlo jim pochopitelně ani tak o kontrolu materiálního vybavení, jako spíše o takovou malou hospitaci a konzultaci, na kterou se však děti i jejich rodiče zpravidla těšili. Děti měly možnost pochlubit se svými výtvary a tím, co se již naučily a rodiče mohly zkonzultovat své postupy při výuce. V rámci televizního dokumentu bylo možné sledovat, jak taková návštěva probíhala a myslím, že nejen mě příjemně překvapilo, jak v mnohých rodinách byl doslova celý obytný prostor prodchnut různými doma vyráběnými pomůckami a výtvary, na kterých se podíleli všichni členové rodiny.

c) osoba, která bude žáka vzdělávat získala alespoň střední vzdělání s maturitní zkouškou,

Prokazuje se originálem nebo ověřenou kopií příslušných vysvědčení.

Obsah vzdělávání na prvním stupni základní školy jsou rodiče schopni si osvojit a zvládnou ho předat svým dětem. Již z průběžných zpráv PODV je doloženo, že více než polovina rodičů zapojených do domácího vzdělávání měla vysokoškolské vzdělání a téměř třetina jich měla pedagogické zaměření. Ze zkušeností vyplývá, že úspěšnost domácího vzdělávání není závislá na dosaženém vzdělání zákonných zástupců, ale na tom, zda se jim podaří zaujmout své děti pro učení.

d) jsou zajištěny vhodné učebnice a učební texty, podle nichž se má žák vzdělávat.

Zajištění vhodných učebnic a učebních textů může ředitel školy (nebo jím pověřený pedagog) ověřit vlastním šetřením na místě v rodině, resp. na místě, kde bude vzdělávání žáka probíhat. Jedná se buď o učebnice uvedené v seznamu učebnic podle § 27 odst. 1 školského zákona, nebo o učebnice dle seznamu předloženého zákonným zástupcem žáka v žádosti o povolení individuálního vzdělávání.

Na rozdíl od § 41 odst. 2 písm. f) školského zákona, kdy zákonný zástupce předkládá škole pouze jmenný seznam učebnic neuvedených v seznamu učebnic a učebních textů nebo prohlášení, že budou používány učebnice se schvalovací doložkou, podle § 41 odst. 3 písm. d) ověřuje ředitel školy, zda dané učebnice a učební texty jsou fakticky zajištěny.

Ředitel školy v rámci řízení o povolení individuálního vzdělávání provede posouzení učebnic,

jež nemají schvalovací doložku ministerstva, podle kritérií stanovených v § 27 odst. 2 školského zákona.

7.3 Hodnocení individuálně vzdělávaného žáka

(4) Individuálně vzdělávaný žák koná za každé pololetí zkoušky z příslušného učiva, a to ve škole, do níž byl přijat k plnění povinné školní docházky.

Individuálně vzdělávaný žák koná za každé pololetí zkoušky z příslušného obsahu vzdělávání, stanoveného vzdělávacím programem školy (resp. školním vzdělávacím programem) pro daný ročník. Organizaci zkoušek stanoví ředitel školy (např. komisionální zkouška, jiný vhodný způsob zkoušky např. v souvislosti se speciálními vzdělávacími potřebami žáka).

Při hodnocení individuálně vzdělávaného žáka na vysvědčení vychází ředitel školy z výsledků zkoušek. Zároveň se doporučuje dohodnout se zákonnými zástupci vedení tzv. osobního portfolia žáka. Osobní portfolio žáka obsahuje písemné, grafické, popř. jiné výsledky práce žáka vzniklé při vzdělávání. Osobní portfolio žáka by předkládal zákonný zástupce žáka před konáním zkoušky a ředitel školy může k obsahu osobního portfolia žáka přihlédnout při hodnocení žáka na vysvědčení. Doporučený obsah osobního portfolia žáka stanoví ředitel školy.

Při zkouškách může být dle rozhodnutí ředitele školy přítomen zákonný zástupce žáka, osoba vzdělávající žáka, zástupce školského poradenského zařízení, případně další osoba.

Ze zkušenosti se při přezkušování dětí doma vzdělávaných objevilo jen u minima z nich zanedbání systematického rozvíjení znalostí, a to v rámci výchov. Znalost matematiky a českého jazyka byla rodiči nadřazována na úkor hudební, výtvarné a tělesné výchovy. Pokud rodič neovládá některou z uvedených výchov, měl by se snažit to dítěti kompenzovat například pravidelným docházením do umělecké školy, nejrůznějších kroužků, sportovních organizací.⁴⁰

(5) Nelze-li individuálně vzdělávaného žáka hodnotit na konci příslušného pololetí, určí ředitel školy pro jeho hodnocení náhradní termín, a to tak, aby hodnocení bylo provedeno nejpozději do dvou měsíců po skončení pololetí.

V případě, kdy zákonný zástupce žáka opakovaně omlouvá žáka z termínu zkoušky, může ředitel školy požádat o potvrzení důvodu nepřítomnosti od registrujícího lékaře pro děti a dorost, případně si vyžádat jiné úřední potvrzení, a to za podmínek stanovených ve školním

⁴⁰ 40 Škočovská A., Jak začít s DV v podmínkách české legislativy, 2010, str. 45

řádu školy (viz § 50 odst. 1 školského zákona).

(6) Pokud má zákonný zástupce pochybnosti o správnosti hodnocení žáka, může do 8 dnů od konání zkoušek písemně požádat ředitele školy o přezkoušení žáka; byl-li zkoušejícím žáka ředitel školy, krajský úřad. Pokud ředitel školy nebo krajský úřad žádosti vyhoví, nařídí komisionální přezkoušení žáka.

Při komisionálním přezkoušení se doporučuje postupovat podle § 22 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění vyhlášky č. 454/2006 Sb. Připomínáme, že na rozdíl od přezkoušení podle § 52 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb. zde není na přezkoušení zákonný nárok. Ředitel školy, popřípadě krajský úřad proto nemusí žádosti o přezkoušení vyhovět.

7.4 Zrušení individuálního vzdělávání

(7) Ředitel školy zruší povolení individuálního vzdělávání

Rozhodnutí o zrušení individuálního vzdělávání je rozhodnutí správní (§ 165 odst. 2 písm. l školského zákona), na které se v plném rozsahu vztahuje správní řád. Ředitel školy rozhoduje z důvodů uvedených v § 41 odst. 7 školského zákona.

a) pokud nejsou zajištěny dostatečné podmínky ke vzdělávání, zejména podmínky materiální, personální a ochrany zdraví žáka,

V případě, že ředitel školy získá závažnou informaci o tom, že nejsou zajištěny dostatečné podmínky ke vzdělávání, zejména podmínky materiální, personální a ochrany zdraví žáka v souladu s vydaným rozhodnutím o povolení individuálního vzdělávání, zahájí řízení o ukončení individuálního vzdělávání. Ředitel školy může po zahájení řízení o ukončení individuálního vzdělávání provést vlastní šetření na místě v rodině, resp. na místě, kde vzdělávání probíhá (podle § 54 správního řádu).

Na základě výsledku šetření ředitel školy rozhodne buď o zastavení řízení (pokud jsou podmínky dostatečné), nebo o zrušení povolení individuálního vzdělávání (pokud nejsou podmínky dostatečné). V odůvodněných případech se doporučuje určit zákonným zástupcům přiměřenou lhůtu k nápravě.

Při zjišťování podmínek šetřením na místě spolupracuje ředitel školy s orgány péče o dítě.

b) pokud zákonný zástupce neplní podmínky individuálního vzdělávání stanovené tímto zákonem,

Jedná se např. o požadované vzdělání osoby, která žáka vzdělává, zajištění vhodných učebnic a učebních textů apod.

c) pokud žák na konci druhého pololetí příslušného školního roku neprospěl,

Pojem „konec druhého pololetí“ je použit v obdobném kontextu jako v § 52 odst. 1 a 3 školského zákona a vztahuje se i na hodnocení v případném náhradním termínu nebo v opravné zkoušce.

d) nelze-li žáka hodnotit způsobem uvedeným v odstavcích 4 a 5, nebo

Toto ustanovení zahrnuje i případ, kdy žáka nelze hodnotit na konci 1. nebo 2. pololetí, a to ani v náhradním termínu podle odst. 5.

e) na žádost zákonného zástupce žáka.

Na žádost zákonného zástupce žáka zruší ředitel školy povolení individuální vzdělávání bez zbytečného odkladu (viz § 71 odst. 3 správního řádu).

(8) Ředitel školy rozhodne o zrušení individuálního vzdělávání žáka nejpozději do 30 dnů od zahájení řízení a zároveň zařadí žáka do příslušného ročníku základní školy. Odvolání proti rozhodnutí ředitele školy o zrušení individuálního vzdělávání žáka nemá odkladný účinek.

Žák zahajuje pravidelnou školní docházku první vyučovací den následující po zrušení individuálního vzdělávání.

V souladu s § 74 odst. 1 správního řádu má odnětí odkladného účinku odvolání proti rozhodnutí za následek předběžnou vykonatelnost rozhodnutí. To znamená, že právní účinky rozhodnutí, kterými jsou v daném případě zrušení individuálního vzdělávání a vznik povinnosti žáka plnit povinnou školní docházku v dané škole běžným způsobem, nastávají již dnem jeho oznámení účastníkům řízení (§ 72 správního řádu), nikoliv až dnem právní moci. Právní moci nabývá rozhodnutí v okamžiku, kdy se proti rozhodnutí již nelze odvolat (například marným uplynutím lhůty pro odvolání nebo je podané odvolání odvolacím orgánem zamítnuto).

7.5 Úhrada výdajů

(9) Výdaje spojené s individuálním vzděláváním hradí zákonný zástupce žáka, s výjimkou učebnic a základních školních potřeb podle § 27 odst. 3 a 6, speciálních učebnic a speciálních didaktických a kompenzačních učebních pomůcek podle § 16 odst. 7 a výdajů

na činnost školy, do níž byl žák přijat k plnění povinné školní docházky.

Uvedené učebnice, školní potřeby a pomůcky poskytuje škola žákovi v množství, druhu, typu a kvalitě, jako by mu poskytla při pravidelné školní docházce.

7.6 Další informace a doporučení

Doporučuje se dohodnout se zákonným zástupcem žáka konzultace ve škole, alespoň dvakrát za každé pololetí.

Žák má podle § 122 odst. 2 školského zákona nárok na školní stravování pouze po dobu svého pobytu ve škole. Individuálně vzdělávaný žák proto nemá nárok na školní stravování.

V souladu s § 9 vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, může být účastníkem činnosti školní družiny žák základní školy, tedy i žák individuálně vzdělávaný. Na zájmové vzdělávání ve školní družině však obecně není právní nárok.

Povinnosti podle § 22 odst. 3 školského zákona se vztahují také na zákonného zástupce individuálně vzdělávaného žáka, s výjimkami vyplývajícími z povahy individuálního vzdělávání.

Základní okruhy povinností, které musí zákonný zástupce dítěte splnit, aby nebyl narušen průběh vzdělávání, jeho smysl a účel, upravuje ustanovení § 22 odst. 3 školského zákona.

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni:

- a) zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení (viz výše)
- b) na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka,
- c) informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání,
- d) dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka na vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem (viz výše),
- e) oznamovat škole a školskému zařízení údaje podle § 28 odst. 2 a 3 a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích.

8 Specifika domácího vzdělávání

8.1 Přínos

Domácí vyučování má nepochybně svůj přínos jak pro takto vzdělávané děti, tak jejich rodiče, ale často i celou společnost. Ukazuje se, že mnozí z rodičů své pedagogické zkušenosti z domácího vzdělávání využívají ve svém zaměstnání i v osobnostním růstu. Po ukončení domácího vzdělávání u svých dětí se začali angažovat ve snahách o zlepšení podmínek na školách a ve školství vůbec. Reformu českého školství podporují osobní zainteresovaností, například ve školství, politice a v různých kurzech.

Z průzkumů Kateřiny Jančaříkové vyplývá, že domácí vzdělávání poskytuje díky značnému lidskému i materiálnímu potenciálu velké pole působnosti jak pro výzkum, tak pro rozvojové projekty v rámci reformy školství. „Domácí škola,“ jak uvádí Mirka Adamcová „je velká pedagogická laboratoř. Je to zkušenost, kterou bych přála každé učitelce – jedná se o totiž ryzí pedagogický proces. Považuji ji za velký přínos v osobním pedagogickém růstu.“⁴¹ Rodiče takto vzdělávající své potomky jsou často ve společnosti velmi angažovaní a žijí velmi rušným společenským životem. Jedná se například o ekologické, publicistické a literární aktivity, angažovanost v církvích, členství v místních organizacích či centrech.

Pozitivní vliv domácího vzdělávání nejen na dítě, ale i na celou rodinu dokládá například Mgr. Jiří Bakončík, ředitel školy v Ostravě-Vítkovicích, která byla zařazena do experimentu PODV na 1. stupni ZŠ, uvádí: „Hlavní smysl domácího vzdělávání vidím v možnosti individuálního přístupu ke každému dítěti a v přímé zainteresovanosti rodičů dítěte na kvalitě vzdělávání. Společná vzdělávací činnost rodičů s dětmi může přinést značné obohacení vztahů uvnitř rodiny.“⁴²

Bez povšimnutí by neměl zůstat také fakt, že nadpoloviční většina dosavadních absolventů domácí školy pokračuje ve studiu na gymnáziích. Čísla nemůžeme přeceňovat, ale srovnáme-li je se skutečností, že z běžné populace končí na gymnáziích zhruba pětina dětí, je to velké plus připsané na konto domácího vzdělávání.⁴³

41 Jančaříková, K.: Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství, 2006, str. 13

42 Follerova, J.: Individuální vzdělávání - "domácí škola", 2006, str. 14

43 Mahdalová, K.: Radši tam nechod' - Respekt, 2007, str. 4

8.2 Možná úskalí

8.2.1 Nároky na rodiče

Při hledání vhodných metod výchovy a výuky je potřeba neustálého sebevzdělávání rodičů. Tento fakt zpravidla rodiče domácích školáků vítají, sami si také doplní své vzdělání, řada z nich uvádí, že až výukou svých dětí si srovnaly kdysi dávno nabyté znalosti a dovednosti. Jisté ale je, že tato cesta není pro všechny, vyžaduje aktivní přístup ze strany rodičů, neboť přebírají plnou zodpovědnost za vzdělávání svých dětí. Osobně vidím, jako velice důležité, aby se na "vzdělávání" podíleli oba rodiče.

Škola doma sebou pochopitelně nese vysoké nároky na finanční zabezpečení rodiny. V současné době u nás není obvyklé, aby matka zůstávala doma s dětmi školního věku, což s sebou nese pokles její vlastní kvalifikace v oboru, kterému se před mateřstvím věnovala, ale často také negativní pohled společnosti. Navíc škola na doma vzdělávané dítě dostává pouze ¼ normativu.. V několika případech finanční situace rodinu donutila s domácím vzděláváním skončit. Není možné vždy skloubit domácí výuku se zaměstnáním, v některých rodinách se však i toto daří a matky si dokáží různou formou přivydělat.

Péče o domácnost, děti a domácí vyučování je náročná a proto maminkám nezbývá čas ani energie na společenský život, či návštěvy kamarádek, matky tak mohou trpět také jistou formou izolace. Protipólem jsou ale rodiče, kteří své pedagogické zkušenosti z domácího vzdělávání začlenili do svého kariérního i osobnostního růstu, jak je již uvedeno v předchozí kapitole.

8.2.2 Sociální izolace

Dítě, které je vzděláváno doma, vyrůstá v trochu odlišných podmínkách než dítě, které navštěvuje každý den školu. Tyto odlišné vnější vlivy se týkají nejen způsobu učení a intelektového vývoje, ale také vývoje sociálního. Socializace dítěte v domácí škole proto patří k často diskutovaným tématům. Z těchto diskusí vyplývá, že tato socializace má pro dítě, v porovnání se socializací ve školním prostředí, určité výhody i nevýhody. Výzkumem pozitivního i negativního vlivu školního kolektivu se zabývala řada zahraničních autorů např. vývojový psycholog Urie Bronfenbrenner, Raymond Moore, Mona Delahooke a řada dalších. Také u nás se tomuto tématu věnuje značná pozornost. Pro srovnání uvádím některé názory našich autorů na danou problematiku.

Václav Fořtík v rozhovoru pro časopis Rodina a škola reaguje na skutečnost, že někteří rodiče

nadaných dětí volí domácí vzdělávání, kde se budou dětem individuálně věnovat a jejich nadání rozvíjet, následujícím způsobem: „Podle mě se děti nejvíce dozvědí o přestávkách. Děti si potřebují zažít socializaci v kolektivu, zjistit, že svět není jen růžový, jak se v rodině občas může zdát. Ve škole zjistí, že dospělý nemusí mít vždycky pravdu, zažijí stres, zlobu okolí – to vše je pro život hrozně důležité. Domácí vzdělávání bych doporučoval maximálně do třetí třídy.“ Komentuje však také nešvar současného vzdělávacího systému, který „je založen na negativu – zkoumá, co dítě neumí, nikoli to, v čem by mohlo vyniknout.“⁴⁴

Spoluzakladatel ADV pan Petr Plaňanský k tomuto tématu uvedl, že ve skutečnosti životní situace probíhají v prostředí sociálně i generačně mnohovrstevnatém a jedině v takovém prostředí se dítě může naučit řešit případné konflikty. Podle Plaňanského doma vzdělávané děti zvládají navázat více sociálních vztahů s lidmi různých věkových kategorií. Nemají problém ani s navazováním vztahů s vrstevníky. Ve svých názorech jsou si jistější a dokážou si je lépe obhájit. Dobře zvládají nečekané stresové situace. Těmto dětem umožňuje domácí prostředí lépe se rozvinout a dozrát v osobnost. Tento názor potvrzuje i Průběžná zpráva o PODV. Doma vzdělávané děti vykazují dobré znalosti, mají pozitivní přístup ke vzdělání a dozrávají v rozvinuté osobnosti, které jsou bez problémů schopné se zařadit do školního kolektivu. Domácí škola má nezanedbatelný vliv na rodinu, kde se díky ní prohlubují a utužují vzájemné vztahy a vzrůstá jak vzdělání dětí, tak edukátorů.⁴⁵

PhDr. Václav Mertin z katedry psychologie FF UK na základě psychologického posouzení dětí zapojených do pokusného ověřování hodnotí výsledky kvalitativního šetření takto: „Tyto děti jsou sociálně i emočně v pořádku, nestydí se mluvit, nebojí se klást požadavky, chovají se přiměřeně věku.“⁴⁶

V každém případě není pro doma vzdělávané děti kontakt s vrstevníky samozřejmostí a hraje jistě důležitou roli, přestože se ukazuje, že tyto děti nemají žádné větší potíže začlenit se do společnosti a naopak v některých ohledech vykazují lepší výsledky např. v komunikačních dovednostech či prosociálním chování. Často je potřeba, aby ho rodiče měli na zřeteli a vyvinuli pro jeho zajištění určité úsilí. Je vhodné, aby děti navštěvovaly nejrůznější kroužky a zájmové aktivity. Také výuku některých předmětů je možné přenechat odborníkům (výuka cizích jazyků, výchovy). Významnou roli v tomto ohledu hrají také lokální podpůrné skupiny, které sdružují rodiny domácích školáků. Tyto skupiny organizují společný program v rámci

44 Čechová, B.: Děti se nejvíce dozvědí o přestávkách, 2007, str. 8

45 Follerová, J.: Individuální vzdělávání - "domácí škola", 2006

46 Kolář, P.: Systém domácího vzdělávání v USA a ve vybraných zemích Evropy, 2000, str. 21 - 22

pravidelných setkání, výletů a dalších akcí pro děti i dospělé a poskytují dětem, ale i rodičům, možnost kontaktu s vrstevníky. Většina dětí si také vytváří vztahy s vrstevníky v sousedství či v různých zájmových kroužcích, sborech a v nejrůznějších dětských organizacích.

8.2.2.1 Podpůrné skupiny

Téměř v každé ze zkoumaných zemí existuje organizace nebo více organizací sdružující příznivce domácího vzdělávání. Tyto organizace začaly vznikat v 80. a 90. letech 20. století jako důsledek zvětšujícího se zájmu o domácí vzdělávání. Prvním cílem těchto organizací bylo lobování za účelem prosadit příznivé legislativní prostředí v dané zemi. V těch zemích, ve kterých domácí vzdělávání nebylo legální bylo veškeré úsilí směřováno k jeho legalizaci. Tam, kde vzdělávání již bylo (případně vždy bylo) legální vzdělávací alternativou, se aktivita těchto organizací soustředila na prosazování podmínek, které by co nejvíce vyhovovaly zájmům rodin a dětí. Nebylo výjimkou, zvláště v počátečních fázích rozvoje moderního homeschoolingu, že se činnost těchto organizací soustředila i na pomoc jednotlivým členům v případných soudních sporech s úřady odpovědnými za dohled nad tímto vzděláváním.

Postupně docházelo k vytvoření příznivějších podmínek, zvýšilo se všeobecné povědomí o domácím vzdělávání a zvětšil se počet rodin doma vzdělávajících své děti. Tyto změny s sebou přinesly nové požadavky na práci podpůrných organizací. Vznikala potřeba rodin vyměňovat si zkušenosti, radit se... Rodiny domácích školáků vždy byly a obecně nadále jsou velmi pestrým vzorkem populace. Jejich názory se často velmi liší, mívají různé pohledy na vzdělávání, bývají různých náboženských vyznání... Postupně docházelo k vytvoření pestré a husté škály podpůrných organizací. Některé se úzce specializovaly na podporu vzdělávání dětí rodičů s podobným přesvědčením. Jiné plnily spíše zastřešující roli se snahou obsáhnout co největší počet různě smýšlejících lidí. Mezi úzce specializované patří například organizace zaměřující se na vzdělávání křesťanských, muslimských, židovských dětí... Ale také organizace sdružující zájemce o domácí vzdělávání po způsobu Montessori, Waldorfském, případně příznivce unschoolingu. Na druhé straně existovaly a v současní době stále existují organizace, jejichž cílovou skupinou není úzký okruh podobně smýšlejících rodin, nýbrž snaha být prospěšný všem zájemcům o domácí vzdělávání.⁴⁷

47 Kostecká, Y.: Domácí vzdělávání, 2003

8.3 Metody

Domácí škola neznamena jeden určitý způsob, jak učit děti. Rodiče mají svobodu zvolit si takový postup a způsob učení, který jim a dítěti nejvíce vyhovuje. Zpravidla však využívá moderních forem a metod výuky. Mnoho rodin z domácího vzdělávání začalo s pevným rozvrhem, používali klasické učebnice a pomůcky. Po čase však skončili u vlastních, dětem na míru připravených učebnic a pomůcek a postupů, které respektovaly individuální potřeby jednotlivých dětí. Začali u klasických příkladů a skončili u řešení reálných situací z běžného života. Výuka také častěji probíhá mimo domov, během návštěv galerií, muzeí, divadel, ale také výletů do přírody či během návštěv hradů a zámků.

Pokud je v rodině více dětí, účastní se zpravidla výuky všichni sourozenci a to často předškolního věku. Přesto je pro domácí vzdělávání typický individuální přístup, který je dán nízkým počtem žáků na jednoho vyučujícího, navíc bez zatížení problémy, jako je například řízení kolektivu a řešení výchovných a vzdělávacích potíží, které vznikají v běžné školní třídě. Svou roli samozřejmě hraje i to, že vyučující je na prvním místě rodičem.

Je tedy pochopitelné, že uspořádání výuky, učební metody a také materiály jsou do jisté míry odlišné od tradičních učebních metod, postupů a často i hodnocení užívaných v klasické základní škole. Domácí vzdělávání vytváří prostor, ve kterém se může dobře uplatnit méně formální či neformální učení a být přínosem jak pro dítě, tak pro rodiče. Proto bych zde ráda zmínila některé metody, se kterými se v domácím vzdělávání můžeme setkat.

8.3.1 Individuální přístup

Jak již bylo uvedeno, lze v rámci domácího vzdělávání nalézt různé přístupy ke vzdělávání, všechny mají však společný rys a tím je individuální přístup ke každému dítěti. Individuální přístup umožňuje přizpůsobit učení potřebám vzdělávaného dítěte - motivace, tempo, styl výuky a speciální potřeby dítěte. Rodič v roli vyučujícího je během výuky s dítětem stále v kontaktu, může tedy přesně zjistit, čemu dítě rozumí a co naopak ještě neovládá a potřebuje se tomu více věnovat. Dítě nemůže svou neznalost schovat za spolužáky. Tento přístup je pochopitelně vysoce efektivní, testování ani známkování není nutné, protože rodiče i bez nich vědí, co a v jakém rozsahu dítě umí. Pro zvládnutí stejné látky jako ve škole je tedy třeba méně času; dítě se pak může věnovat jiným činnostem, které ho zajímají. Další předností domácího učení je flexibilita, hodiny trvají tak dlouho, jak je potřeba. Když dítě zvládne látku rychle, není proč se u ní zdržovat; naopak problematické látce či látce, která ho zajímá, může být věnováno více času. V neposlední řadě je učení doma interaktivním procesem, je založeno na dialogu mezi rodičem a dítětem. Dítě má

neustále možnost ptát se, a svými otázkami tak usměřňovat průběh učení.

8.3.2 Neformální učení

Pro neformální učení je specifické, že neprobíhá podle předem přesně vypracovaných studijních plánů či osnov; rodiče mají často jen velmi obecné vzdělávací cíle, např. aby se dítě stalo gramotným, osvojilo si počítání, rozvíjelo své historické a geografické chápání apod. Někteří rodiče chápou tento způsob vzdělávání jako přirozené pokračování učení v raném věku. Nevidí důvod, proč by se po dosažení školního věku měl způsob učení radikálně měnit. Neformální učení je založeno na učení se činností, pozorováním a konverzačním a situačním učení, které probíhá přirozeně v kontextu každodenního života.⁴⁸

Za nejdůležitější aspekt neformálního učení považuje Thomas učení konverzační. Toto učení se uskutečňuje v rozhovorech dítěte s rodiči na témata, která ho zaujmou; týkají se věcí, se kterými se dítě setkává při své činnosti a při svém pozorování okolního světa. Děti s rodiči diskutují často velmi odlišná témata, konverzace je charakteristická bohatostí a hloubkou. Tyto rozhovory nemají v žádném případě charakter poučování – rodiče nic nezdůrazňují, dítě si nic nezapisuje. Neformální učení také vůbec nemusí probíhat postupně, od lehčího k složitějšímu. Mnoho rodičů si všimlo, že děti se hodně naučí i ze zdánlivě nesouvisejících kousků; nebo že někdy pochopí složitější látku dříve než jednodušší. Děti v podstatě neustále vstřebávají informace ze svého okolí; důležité je, aby toto prostředí podnětné a rodiče je uváděli do situací, prostřednictvím kterých mají možnost pozorovat, jak svět funguje. Neformální učení samozřejmě může být posíleno; zvláště ve starším věku, kdy děti už dobře čtou, mohou získávat informace samostatně, z psaných materiálů. Rodiče často uvádějí, že děti se brzy naučí této samostatné práci, a jsou schopny se po dlouhé časové úseky věnovat studiu témat, která je zajímají.⁴⁹

8.3.2.1 Unschooling

Mnozí američtí doma vzdělávající rodiče se dopracovali k metodě provokativně nazvané „unschooling“, která je také v podstatě formou neformálního učení a mají řadu společných znaků. "Unschooling" znamená učení se tomu, co člověk chce, kdy chce, způsobem jakým chce, ze svých vlastních důvodů. Tento způsob učení užívá především metody jako je pozorování, experiment, postupy zaměřené na řešení problémů, hledání informací všude, kde je možné je najít.

48 Nitschová, D.: Domácí vzdělávání, str. 36-37

49 Nitschová, D.: Domácí vzdělávání, str. 37

Holt i ostatní zastánci „unschoolingu“ vypracovali celou metodiku, jak správně "neučit". Nejedná se o neučení v pravém významu slova, nýbrž o učení se na přirozených situacích. Tato metodika mimo jiné rodiče povzbuzuje, aby se spolu s dětmi zapojovali do veřejného života obcí, aby pracovali s dětmi, a ne na děti. Na internetu je zpravidla v anglickém jazyce řada dostupných materiálů, jak pracovat touto zajímavou metodou na vzdělání svých dětí a tím zároveň sebe samých.⁵⁰

8.3.3 Vyučování prostřednictvím hry

"Především doporučuji neoddělovat učení od hry a běžného denního života. To je snad nejzákladnější, co je třeba si uvědomit, a proto jsem v úvodu napsala slovo "vyučování" do uvozovek. Mysleme na Komenského a realizujme důsledně to, co se ve škole zatím nedaří, jeho - školu hrou. Vždyť své dítě vlastně pořád něco "učíte" už od malička. Chodit, mluvit, stavět kostičky, pít z hrnečku, samostatně se najíst a tak dále a tak dále. Prostě v tom budete jenom pokračovat v rámci běžného dne a v rámci her, tak jako dosud".⁵¹

Pomocí her se děti učí přirozeně, rozvíjí fantazii i všechny své smysly.

Na setkáních rodičů z domácího vzdělávání často přednáší RNDr. Antonín Jančařík, Ph.D., který se zabývá výzkumem hraní her ve vztahu k vytváření matematicko-logického myšlení a předvádí edukativní hry s komentářem, jaké kompetence podporují.

8.3.4 Projektové vyučování

Tento způsob vyučování je založen na tom, že pomocí jednoho tématu se děti procvičí prakticky ve všech předmětech. „Většina produktivního života je založena na projektech, a ne na schopnosti správně zodpovědět otázky v testu. Projekty jsou buď zadávány někým nadřazeným, nebo si projekty může člověk zadávat sám. Nejčastější je kompromis mezi touhou jednotlivce a společenskou potřebou. Podle našeho názoru jsou projekty excelentním příkladem distribuované inteligence. Práce na projektu zahrnuje interakce s jinými osobami – mentory či učiteli, kteří pomáhají vytvořit koncepci projektu a projekt správně naplánovat, vrstevníky nebo odborníky, kteří projekt sledují, spolupracovníky a posluchače z řad rodičů či učitelů.“⁵²

50 <http://www.unschooling.com/>, <http://sandradodd.com/unschooling>, ...

51 Klofátová, Z.: Škola doma, str. 7

52 Gardner, H.: Multiple Intelligences: The theory in Practise, 1993, str. 224

8.3.5 Narativní vyučování

Toto vyučování je založeno na příbězích. Je ověřeno, že si děti lépe zapamatují informace, když jsou podány v rámci nějakého dobře zpracovaného příběhu. Dá se vycházet ze zájmů dítěte. Menší děti upřednostňují pohádky nebo vyprávění o zvířatech, později je možné je nadchnou příběhy indiánů apod.. "Mnoho rodin se nechalo inspirovat českým pedagogem a spisovatelem Eduardem Štorchem a mnohá témata vysvětlují dětem pomocí příběhů. Lze očekávat, že z dílny domácího vzdělávání vznikne několik pěkných výpravných knížek."⁵³

8.3.6 Dramatické a prožitkové vyučování

Děti se učí tím, že si určité informace samy prožijí. Naplno se využije jejich fantazie. Dětem je přehrávání různých zážitků a vzpomínek blízké, bohužel je však ve vyšším věku často potlačováno.

8.4 Hodnocení

Otázka zkoušení a hodnocení také není nezanedbatelná. Zatímco se pedagogové a veřejnost dohadují o kladech a záporech slovního hodnocení, u dětí, které se učí doma, je tento způsob zcela přirozený. „Ve škole se v sešitech červeně zatrhuje chyby. My podtrháváme to, co se dětem povede,“ vysvětluje Petr Plaňanský. Neznamená to, že by rodiče chyby u dětí ignorovali. Ale zdůraznit to dobré. Výhoda slovního hodnocení spočívá ve vyváženosti. Umožňuje zaměřit se například na zlepšení v konkrétních věcech, připouští srovnání a pochopitelně motivuje. Dále jsou děti hodnoceny ve škole, při které probíhá domácí vzdělávání. Způsob hodnocení je také jedním z kritérií při výběru školy při které budou děti doma vzdělávány. Zkoušky zde mohou mít různou formu, nejčastěji rozhovoru nebo testu. V řadě škol se však hodnotí pouze na základě portfolia, které se v domácím vzdělávání uplatňuje již od pokusného ověřování a nachází své uplatnění také na běžných školách.

8.4.1 Portfolio

Podle slovníku současné angličtiny je portfolio plochá krabice k uchování volných papírů, dokumentů, výkresů a dalších výtvorů. V domácím vzdělávání má různé podoby např. pořadače nebo krabice. Je majetkem dítěte, které do něj za pomoci rodičů zakládá své práce. Na některých školách probíhá hodnocení dětí na základě pohovoru nad portfoliem. Portfolio umožňuje sledovat průběh vzdělávání a také pokroky dítěte, umožňuje metodičkám rozeznat schopnosti a zájmy jednotlivých dětí.

53 Jančaříková, K.: Domácí vzdělávání v ČR v kontextu českého školství, 2006, str. 12

Portfoliové hodnocení bylo jako hlavní nástroj ověřování průběhu domácího vzdělávání zvoleno na doporučení PhDr. Václava Mertina díky intervencím Jiřího a Hany Tůmových na Bratrské škole v Praze. Také v současné době je nástrojem hodnocení na některých školách. Na základě pohovoru nad portfoliem metodička schvaluje nebo upravuje matkou (vzdělavatelem) navržené slovní hodnocení nebo známky, které následně matka přepíše na formulář vysvědčení. Portfolio umožňuje sledovat pokrok dítěte a také kontrolovat, jestli bylo dítě skutečně vzděláváno.⁵⁴

Použití portfolia jako hlavní způsob hodnocení má mnohé výhody i pro žáka – umožňuje každému v něčem vyniknout, takřka znemožňuje vzájemné srovnávání mezi dětmi a vychloubání a povyšování těch ve školních dovednostech úspěšnějších (tak zraňujícího pro ty slabší). Portfoliové hodnocení umožňuje globální náhled na žákovu osobnost. Dovoluje rozpoznávat schopnosti a nadání v různých oblastech zájmů žáka (což je důležité při úvahách o dalším vzdělání a o výběru povolání), aniž by se podkopávalo jeho sebevědomí špatnými výsledky v okruzích, které mu nejsou blízké. Umožňuje také autentické hodnocení skutečných praktických dovedností žáků – např. jeho schopnost aplikovat matematické znalosti při nakupování (založená fotografie a účtenka), jeho gramatické znalosti v praxi (kopie skutečného dopisu kamarádovi nebo babičce) apod..

Na hodnocení se žáci z domácího vzdělávání velice těší. Upřednostňují, aby je hodnotil stále stejný člověk, s nímž navazují často velmi intenzivní vztah, který v mnoha případech přerostl do rodinného přátelství. Dívka v druhé třídě (žákyně osmiletého gymnázia) vymyslela pro hodnocení název "chlubírna" - těšilo ji totiž, že se někomu mimo svou rodinu může pochlubit svými znalostmi a výtvary. Mladší sourozenci doma vzdělávaných žáků touží po "svém portfoliu" a většina z nich si ho také začala spontánně vytvářet a nosit je na hodnocení svých starších sourozenců s přáním, aby se i oni mohli předvést. (Díky nezměrné laskavosti metodiček jim obvykle bylo vyhověno, i když na hodnocení vlastně neměli ještě nárok a metodičky si s nimi povídaly de facto ve svém volném čase.) Úplně přirozeně se žáci hodnocení pohovorem nad portfoliem naučili zaznamenávat a dokumentovat všechnu svou činnost. Mnohokrát jsem na výletě s žáky z domácího vzdělávání zaslechla: *"To si zaznamenám."* Nebo: *"To dám do portfolia."* Tuto kompetenci si později velmi považují jejich učitelé z druhého stupně, resp. osmiletých gymnázií. Absolventi domácího vzdělávání vynikají v psaní seminárních prací, v olympiádách a podobných, pro praktický život

54 Jančaříková, K.: Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství, 2006, str. 9

dospělého člověka velmi důležitých činnostech.⁵⁵

System se osvědčil u všech skupin dětí, které byly do experimentu zapojeny, a to včetně dětí talentovaných. V posledních několika letech začalo být portfoliové hodnocení používáno pro hodnocení dalších předmětů, resp. celé žákovy osobnosti na některých progresivních školách. V USA se portfoliové hodnocení stalo součástí vzdělávací reformy, otázkou zůstává, bude-li to tak i v Česku.⁵⁶

55 Jančaříková, K.: Portfoliové hodnocení v domácím vzdělávání.

56 Jančaříková, K.: Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství, 2006, str. 9-10

Závěr

Snažila jsem, aby můj pohled na danou problematiku byl co nejvíce nezaujatý. Mám však pocit, že se mi to ne vždy dařilo, neboť jsem se tématem nechala zcela unést a nacházela jsem stále další a další z mého pohledu zajímavé informace.

Zaujal mě také fakt, že domácí vyučování je hodně podobné současnému přístupu k předškolním vzdělávání. I při domácí výuce je možné postupovat promyšleně, připravovat si tematické bloky a jednotlivé projekty, v rámci kterých si děti osvojí vědomosti a dovednosti z různých oblastí. Je to jistě pochopitelné, protože děti se zpravidla úderem šestého roku nezmění. Z toho vyplývá, že moje současné studium je pro mě přínosné nejen z pohledu případného budoucího povolání, ale také dnes, kdy z něj mohu čerpat při výchově a vzdělávání svých vlastních dětí.

Závěrem bych ráda uvedla názor uvedený v práci Daniely Nitschové:

"Zvláště v dnešní době, kdy si řada lidí uvědomuje riziko „zestejnění“ společnosti či globalizace, je třeba existenci minorit ve společnosti podporovat. Jedním z nejmocnějších nástrojů je právě vzdělávání, formování dětí. Jestliže dovolíme rodičům, aby si zvolili způsob vzdělávání, který je v souladu s jejich postoji, názory a kulturní tradicí, umožníme jim toto vše předat přirozenou cestou svým dětem. Autoři upozorňují na fakt, že v totalitních režimech byla a je právě prostřednictvím školního vzdělávání dětem implantována státní ideologie. Zajištění svobodného výběru z mnoha existujících alternativ ve vzdělávání je proto podle nich jednou z cest k udržení svobodné společnosti.

Domácí vzdělávání představuje jednu z těchto alternativ, která má v souvislosti s výše řečeným určité specifické výhody. V první řadě je to jeho dostupnost - mnohdy je pro rodiče v jejich okolí jedinou možnou alternativou ke státní škole. Další výhodou, pro kterou ho rodiče často volí, je to, že jeho prostřednictvím mohou na děti působit přímo; mohou mít plnou kontrolu nad obsahem i způsobem jejich vzdělávání a socializace."

Jsem si vědoma, že do domácího vzdělávání se zapojí vždy jen úzká skupina rodin, které tuto formu vzdělávání pro své děti chtějí či potřebují, ale také si ji budou moci dovolit realizovat. Jisté je, že to není cesta pro každého, přesto věřím, že bude u nás tato možnost vzdělávání zachována a bude se nadále rozvíjet ku prospěchu jednotlivců, ale také celé společnosti.

Seznam použitých zdrojů

Knihy

CIPRO, Miroslav: *Průvodce dějinami výchovy.*

1. vydání, Praha, Panorama, 1984, 579 stran.

DOBSON, Linda: *The homeschooling book of answers, The 88 Most Important Questions Answered by Homeschooling's Most Respected Voices.*

1. vydání, Roklin, CA: Prima Lifestyles, 1998. 384 stran, ISBN 07-6151-377-9.

FLEGL, Vladimír: *Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarací.*

1. vydání, Praha, Spektrum, 1990, 206 stran, ISBN 80-7107-000-9.

GARDNER, Howard: *Multiple Intelligences: The theory in Practise.*

New Yourk, Basic books, 1993, ISBN 0-465-01822-X.

HORÁK, Josef; KRATOCHVÍL, Milan; PAŘÍZEK, Vlastimil: *Základy pedagogiky.*

1. vydání, Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2001, 86 stran, ISBN 80-7083-534-6.

CHUTNÁ, Monika; JÍLEK, Dalibor: *Lidská práva v mezinárodních dokumentech.*

1. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 1994, 334 stran, ISBN 80-210-1005-3.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina: *Ekolístky.*

Svatý Jan pod Skalou, 2004. Svatojánská kolej - vyšší odborná škola pedagogická, 176 stran, ISBN 80-239-3024-9.

KLOFÁTOVÁ, Zuzana: *Škola doma.*

Praha, Nakladatelství Praha, ISBN 978-80-902177-3-7

MARCUS AURELIUS, Antonius: *Hovory k sobě.*

1. vydání, Praha, Svoboda, 1969, 191 stran.

MASARYK, Tomáš, Garrigue: *O škole a vzdělání.*

1. vydání, Praha, SPN, 1990, 135 stran, ISBN 80-04-25554-X.

MORKES, František: *Devětkrát o českém školství.*

1. vydání, Praha, Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 2004, 52 stran, ISBN 80-901461-6-3.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří: *Pedagogický slovník.*

6. vydání Praha, Portál, 2009. 400 stran, ISBN 978-80-7367-647-6.

ŠTVERÁK, Vladimír: *Stručné dějiny pedagogiky.*

1. vydání, Praha, SPN, 1983, 307 stran.

TOLSTOJ, Lev Nikolajevič: *Pedagogické spisy: výběr z pedagogického díla.*

1. vydání, Praha, SPN, 1957, 461 stran.

Časopisy, noviny

ČECHOVÁ, Barbara: *Děti se nejvíce dozvědí o přestávkách.*

Rodina a škola, 2007

LYMAN, Isabel.: *What's behind the growth in homeschooling?*

USA-Today-(periodical), Vol. 127, No. 2640, 1998.

MAHDALOVÁ, Kateřina: *Radši tam nechod'.*

Respekt, 2007

ŠRÁMKOVÁ, M.: *Třetí rok už nemusí žáci do školy.*

Lidové noviny, 6. 10. 2000

Internetové zdroje

ASOCIACE PRO DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.domaciskola.cz/>

Programové prohlášení ADV schválené Valnou hromadou v Praze dne 18.5.2002

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.domaciskola.cz/zaklinf>

DOKUMENT MŠMT č.j. 14 821/2007-22

Informace a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k individuálnímu vzdělávání

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/informace-a-doporuceni-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-individualnimu-vzdelavani>

FOLLEROVÁ, Jana: *Individuální vzdělávání – „domácí škola“.*

Liberec, 2006. Závěrečná práce. Technická univerzita v Liberci.

Dostupné 11. 12. 2010: <file:///tmp/individualni-vzdelavani.htm>

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina: *Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství.*

Praha, 2006. Seminární práce, 18 stran. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

Dostupné 11. 12. 2010: www.pedf.cuni.cz/uvrs/cz/doktor/jancarikova.doc.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina: *Portfoliové hodnocení v domácím vzdělávání.*

Dostupné 11. 12. 2010: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/969/PORTFOLIOVE-HODNOCENI-V-DOMACIM-VZDELAVANI.html>

KOSTELECKÁ, Yvona: *Domácí vzdělávání (část práce)*

Praha, 2003. Dizertační práce, 233 stran. Karlova univerzita, Pedagogická fakulta.

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.domaciskola.cz/archiv/studie>

KOLÁŘ, Petr: *Systém domácího vzdělávání v USA a ve vybraných zemích Evropy.*

Informační studie č. 5.155: Parlament České republiky, Kancelář Poslanecké sněmovny, Parlamentní institut, 2000, str. 27

Dostupné 11. 12. 2010: www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-5-155.doc

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD - Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Dostupné 12. 12. 2010: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE

Dostupné 12. 12. 2010:

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm>

MARVÁNOVÁ, Gabriela: *Experiment domácí vzdělávání v ČR.*

Brno, 2001. Diplomová práce, 96 stran. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta.

Dostupné 11. 12. 2010: www.domaciskola.cz/archiv/studie/d_marvan.pdf

MORE HOMESCHOOLING

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.moorefoundation.com>

NITSCHOVÁ, Daniela: *Domácí vzdělávání.*

Praha, 2000. Diplomová práce, 86 stran. Karlova univerzita v Praze, Filosofická fakulta.

Dostupné 11. 12. 2010: www.domaciskola.cz/archiv/studie/d_nitsch.rtf

PAMĚŤ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Dostupné 11. 12. 2010 z WWW: <http://pamet-dv.sweb.cz/>

PETRIE, Amanda, J.: *Home Educators and the Law within Europe.*

International Review of Education, 1995

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.springerlink.com/content/q8665kh8n047168h/>

SEZNAM UČEBNIC SE SCHVALOVACÍ DOLOŽKOU

Sdělení MŠMT k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic

Dostupné 11. 12. 2010:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/aktuality-2?highlightWords=Seznam+u%C4%8Debnic+u%C4%8Debn%C3%ADch+text%C5%AF+schvalovac%C3%AD+dolo%C5%BEkou+pro+z%C3%A1kladn%C3%AD+vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD+platn%C3%BD>

SKOČOVSKÁ, Anna: *Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy.*

Olomouc, 2010. Diplomová práce, 96 stran. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta.

Dostupné 11. 12. 2010: theses.cz/id/428hki/85040-774296972.pdf

TŮMA, Jiří; MERTIN, Václav; SIMONOVÁ, Jaroslava: *Návrh pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni základní školy.*

Praha, 2005.

Dostupné 11. 12. 2010: www.domaciskola.cz/archiv/dokumenty/zadost_2_stupen_MSMT.pdf

ÚPLNÉ ZNĚNÍ ZÁKONA Č. 561/2004 (školský zákon)

- bylo vyhlášeno 2. září 2008 a zohledňuje všechny změny zákona, které nabyly účinnosti do tohoto data.

Dostupné 11. 12. 2010: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV

Dostupné 12. 12. 2010:

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

VŠE PODSTATNÉ O DOMÁCÍM VZDĚLÁVÁNÍ ČILI ZELENÁ KOSTKA

Dostupné 11. 12. 2010: <http://pamet-dv.sweb.cz/vse.htm>

Seznam příloh

1. § 40 a § 41 zákona č. 561/2004 (školský zákon)
2. Informace a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k individuálnímu vzdělávání - dokument MŠMT č.j. 14 821/2007-22
3. Vyhlášení pokusného ověřování podle § 171 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - Individuální vzdělávání na 2. stupni základní školy